

ALPHONSE DAUDET

DEĞİRMENİMDEN
MEKTUPLAR
I

Çeviren:
Sabri Esat Siyavuşgil

Cumhuriyet

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ: 116

DEĞİRMENİMDEN
MEKTUPLAR
I

Bu kitabın hazırlanmasında, MEB Fransız Klasikleri dizisinde yayınlanan birinci baskısı temel alınmış ve çeviri dili günümüz Türkçesine uyarlanmıştır.

Yayına hazırlayan: Egemen Berköz
Dizgi: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş
Baskı: Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd.Şti.
Eylül 2000

ALPHONSE DAUDET

DEĞİRMENİMDEN
MEKTUPLAR

(Lettres de Mon Moulin)

I

Çeviren: Sabri Esat Siyavuşgil

Hümanizma ruhunu anlama ve duymada ilk aşama, insan varlığının en somut anlatımı olan sanat yapıtlarının benimsenmesidir. Sanat dalları içinde edebiyat, bu anlatımın düşünce öğeleri en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir ulusun, diğer ulusların edebiyatlarını kendi dilinde, daha doğrusu kendi düşüncesinde yinelemesi; zekâ ve anlama gücünü o yapıtlar oranında artırması, canlandırması ve yeniden yaratması demektir. İşte çeviri etkinliğini, biz, bu bakımdan önemli ve uygarlık davamız için etkili saymaktayız. Zekâsının her yüzünü bu türlü yapıtların her türlüşüne döndürebilmiş uluslarda düşüncenin en silinmez aracı olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyatın, bütün kitlelerin ruhuna kadar işleyen ve sinen bir etkisi vardır. Bu etkinin birey ve toplum üzerinde aynı olması, zamanda ve mekânda bütün sınırları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi ulusun kitaplığı bu yönde zenginse o ulus, uygarlık dünyasında daha yüksek bir düşünce düzeyinde demektir. Bu bakımdan çeviri etkinliğini sistemli ve dikkatli bir biçimde yönetmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk aydınlarına şükran duyuyorum. Onların çabalarıyla beş yıl içinde, hiç değilse, devlet eliye yüz ciltlik, özel girişimlerin çabası ve yine devletin yardımıyla, onun dört beş katı büyük olmak üzere zengin bir çeviri kitaplığımız olacaktır. Özellikle Türk dilinin bu emeklerden elde edeceği büyük yararı düşünüp de şimdiden çeviri etkinliğine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okurunun elinde değildir. 23 Haziran 1941.

Milli Eğitim Bakanı
Hasan Âli Yücel

SUNUŞ

Cumhuriyet'le başlayan Türk Aydınlanma Devrimi'nde, dünya klasiklerinin Hasan Âli Yücel öncülüğünde dilimize çevrilmesinin, kuşkusuz önemli payı vardır.

Cumhuriyet gazetesi olarak, Cumhuriyetimizin 75. yılında, bu etkinliği yineleyerek, Türk okuruna bir "Aydınlanma Kitaplığı" kazandırmak istedik.

Bu çerçevede, 1940'lı yıllardan başlayarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan dünya klasiklerini okurlarımıza sunmaya başladık.

Büyük ilgi gören bu etkinliği Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanmamış -ancak Aydınlanma Devrimi yarıda kalmasaydı yayınlanacağına kesinlikle inandığımız- dünya klasiklerini de katarak sürdürüyoruz.

Cumhuriyet

DEĞİRMENİMDEN
MEKTUPLAR
I

ÖNSÖZ

"Pamperigouste'ta oturan noter Honorat Grapazi'njn önünde,

Vivette Cornille'in kocası ve Cigalieres'de çiftçilikle uğraşıp yine aynı yerde oturan Bay Gaspard Mitifio,

işbu satış senedi gereğince, Paris'te oturan ve şu anda burada bulunan şair Bay Alphonse Daudet'ye Rhône koyağında, Provence'm göbeğinde, yemyeşil çam ve meşe ağaçlarıyla kaplı bir yamaç üzerinde bulunan bir un ve yel değirmenini, bütün hukuksal ve fiili güvenceleri altında ve her tür borç, ayrıcalık ve tutudan uzak olarak sattığını ve teslim eylediğini ve kanatlarının ucuna değin çıkan yabani asma, yosun, biberiye ve öteki asalak bitkilerden de anlaşılacağı üzere, sözü geçen değirmenin yirmi yılı aşkın bir zamandan beri bırakılmış ve öğütme özelliğinden tümüyle yoksun bulunduğunu,

Buna karşın Bay Alphonse Daudet'nin sözü geçen değirmeni, kırık bulunan büyük çarkı ve tuğlaları arasından ot biten düzlüğüyle, olduğu ve bulunduğu gibi isteğine ve şairlik çalışmasına uygun olduğunu belirterek satıcıya karşı hiçbir vazgeçme hakkı olamamak ve yapılması olası onarım için yaran ve hasan kendisinin olmak koşuluyla kabul ettiğini,

Bu satışın iki tarafça anlaşılan fiyat üzerinden şair Bay Alphonse Daudet tarafından noterlik yazıhanesi üstüne konan geçer akçayla hesap edilmiş bedelin, aşağıda imzaları bulunan noterlerle tanıkların gözleri önünde ve alındı karşılığında, Bay Mitifio tarafından tümüyle alınarak yapılmış olduğunu,

İşbu işlemin Pampérigouste'ta, noter Honorat'nın işyerinde, firecti Francet Mamai ile beyaz cüppeli tövbe etmişlerin haç taşıyıcısı Quique takma adıyla tanınan Louisset'nin yanında yapıldığını,

Ve senedin okunarak taraflar ve noterce imzalandığı-

YERLEŞME

Buna en çok ŐaŐanlar tavŐanlar oldu! Değirmenin kapisını kapalı ve duvarlarla öndeki düzlüğü otlar büyümuş göre göre, sonunda değirmencilerin kökü kurudu sanmışlar ve yeri uygun bularak, burasını tıpkı bir karargaha, stratejik bir üse dönüŐtürmüşlerdi. Burası sanki tavŐanların Jemmapes değirmeni olmuştu. Geldiğim gün, bunlardan, abartısız yirmi kadarı, çepeçevre düzlüğe oturmuş, ön ayaklarını ay ışığına uzatıp ısınmaktaydılar. Pencereyi aralar aralamaz, fırt! Bütün ordugah bozguna uğradı ve kuyruk havada, bütün o küçük beyaz kıçlar, haydi fundalığa. Umarım, yine gelirler.

Beni görünce ŐaŐıranlardan biri de, yirmi yıldan beri değirmende oturan, birinci katın kiracısı, düşünür tavırlı, yaşlı ve korkunç bir baykuŐ oldu. Kendisini yukarıki odada, ana milin üstünde, sıva ve kiremit parçaları arasında dimdik ve kıpırtısız buldum. Bana yuvarlak gözleriyle bir an baktı, sonra beni yabancı bulmuş olacak ki, "Hu! Hu!" demeye ve tozdan kurşuni bir renk almış kanatlarını güçlölle çırpımaya başladı. Ah, bü düşünürler! Fırça nedir, bilmezler!... Neyse, bu kırpışık gözlü ve asık yüzlü sessiz kiracı, bu haliyle hepsinden çok hoşuma gitti. Ben de hemen kira sözleşmesini yeniledim. Eskisi gibi değirmenin

bütün üst katı, çatıdaki girişiyle birlikte, onun olacak. Bana da alt kattaki beyaz badanalı, tıpkı bir manastır yemekhanesi gibi basık ve kemerli küçük oda kalıyor.

* * *

İşte size oradan yazıyorum. Kapım ardına dek açık, çevre günlük güneşlik. Işık içinde, pırıl pırıl, güzel bir çam korusu, karşımda, yamacın eteklerine uzanıyor... Urukta Küçük Alpler'in zarif tepeleri beliriyor... Çıt yok... Ancak uzaktan uzağa bir kaval sesi, lavanta çiçekleri arasından bir kurlinin ötüşü, yoldan da bir katır çingırağı... Bütün bu güzel Provence görünümü, ancak ışıkla can buluyor.

Artık, nasıl olur da ben, sizin o gürültülü ve karanlık Parisinizi özlerim! Değirmenimden öyle hoşnutum ki! Burası tam istediğim gibi, gazetelerden, paytonlardan, sisten fersah fersah uzakta, güzel kokulu, ılık bir köşe! Çevremde ne güzel şeyler var! Henüz yerleşeli sekiz gün olmadan, içim anı ve izlenimlerle dolup taşıyor... Bakın, daha dün akşam yamacın eteğindeki bir çiftliğe sürülerin dönüşünü seyrettim. Vallahi bu hafta içinde Paris tiyatrolarında taze taze gördüğünüz bütün o oyunlara bu görünümü değişmem. Siz hak verin!

Şunu bilin ki, Provence'ta sıcaklar başlayınca, davan Alplere göndermek görenektir. Hayvanlar ve insanlar bir arada, yukanda açık havada, bellerine değin ota gömülü, beş altı ay kalır; sonra, güzün ilk serinliğinde çiftliğe inilir ve biberiye kokan boz tepeciklerde uslu uslu otlarır. Evet, dün akşam sürüler dönüyordu; sabahtan beri çiftlik kapısının iki kanadı da ardına dek açıktı, ağıllar taze samanla doluydu. Herkes, saat başında, birbirine "Şimdi Eyuieres'e varmışlardır; şimdi Paradou'dadırlar," diyordu. Sonunda akşama doğru, "İşte göründüler!" diye bağışıl-

di. Artık ta uzakta, sürünün bir toz bulutu içinde yaklaştığını görüyoruz. Sanki bütün yol sürüyle birlikte yürüyor gibi.

Başta tos vurur gibi boynuzlarını uzatmış, yaban yaban, yaşlı koçlar yürüyor, arkada da yavrulamışlan biraz bezgin, kuzuları ayak altında, bütün koyun sürüsü geliyordu. Sonra bir günlük kuzuları küfede sallaya sallaya taşıyan kırmızı ponponlu katırlar, sonra dilleri bir karış sarkmış, kan ter içinde çomarlar, daha sonra da harmani gibi topuklarına dek inen devetüyü renginde abalarına bürünmüş iki kabadayı çoban.

Bütün bu topluluk, keyifli keyifli önümüzden geçiyor; bir sağanak gürültüsüyle yeri çığneye çığneye kapıdan içeri dahıyordu. Evdeki telaşı görmeliydiniz! Sorguçlu ve yeşilli, yaldızlı kocaman tavuslar, tünekleri üstünde, gelenleri tanıdılar ve korkunç bir boru sesiyle karşıladılar. Kümes halkının uykusu basma sıçradı, herkes ayakta: Güvercinler, beçtavuklan, ördekler, hindiler, hepsi... Bütün kümes çılgına döndü, tavuklar sabahlamayı akıllarına koymuşlar!.. Sanki her koyun kendi postunda yabanıl bir Alp kokusu ve dağların o inşam sarhoş eden ve zıp zıp oynatan keskin havasmdan biraz getirmiş.

İşte böyle bir gürültü patırtı içinde, sürü yerine yerleşiyordu. Bu nasıl da hoş bir yerleşme. Eski yemliklerini görünce, yaşlı koçların gözleri sulanıyor, kuzular, miniminileri, yolda doğup da çiftliği hiç görmemiş olanları, şaşkın şaşkın, çevrelerine bakmıyorlardı.

Ama en dokunaklısı, köpeklerin haliydi: O sürünün çevresinde hani hani koşup duran ve çiftlikte gözleri sürüden başka bir şey görmeyen babacan çoban köpekleri!.. Evin köpeği, kulübesinden istediği kadar kendilerini ça-

ğırsın, kuyunun ağızına dek soğuk suyla dolu kovası, istediği kadar onlara işaret etsin; boşuna! Onlar, sürü ağıla girmedikçe, küçük çit kapısının sürgüsü sürülmedikçe ve çobanlar alçak tavanlı yemekhanede sofraya basma oturmadıkça, hiçbir şeye kulak asmıyorlar. Ancak o zaman kulübelere girmeye razı oluyorlar ve tiritlerini yalayıp yutarken, o kurtların dolaştığı ve ağızlarına dek çiğle dolu kıpkırmızı, koskocaman yüksük otlarının bulunduğu karanlık diyarda neler yaptıklarını anlatıyorlar.

BEUCAIRE YOLCU ARABASI

Buraya geldiğim gündü. Pek öyle uzun boylu yollara düşmeden arabalığına dönüvermek olanağı varken, sırf çok uzaklardan geliyormuş duygusunu vermek için, yol boyunca salma salma dolaşan köhne bir salapuryaya, yani Beaucaire yolcu arabasına binmiştim. Üst katta, arabacıdan başka, beş kişiydik.

Önce, kısa boylu, tıknaz, kıllı, yabanıl hayvan kokan, iri gözleri kan çanağı, kulaklarında gümüş küpelerle bir Camargue korucusu, sonra iki Beaucaireli ekmekçiyle hamurcusu, ikisi de kıpkırmızı, tıknafes, ama yandan bakılınca profil görkemli, sanki Vitellius'un suratı kazanmış iki Roma madalyası... Bundan başka, en önde, arabacının yanında bir adam... Yoo, özür dilerim; bir kasket... Ağzını açmadan, üzgün üzgün yola bakan, tavşan derisinden kocaman bir kasket.

Bütün bu adamlar birbirlerini tamyorlar ve hiç çekinmeden, yüksek sesle kendi işlerinden söz ediyorlardı. Camarguelı birisi, bir çobana yaba salladı diye, Nimes'daki sorgu yargıcının karşısına çıkarıldığım ve oradan döndüğünü anlatıyordu. Eh, Camarguelıların kam kaynar doğrusu... Ya Beaucairelilerininki? Az kalsın Meryem Ana yüzünden birbirlerini boğazlayacaklardı. Sanırım ekmekçi,

Provencelılarrn öteden beri "Anacık" dedikleri, hani o İsa çocuğu kollarında taşıyan Meryem Ana'ya bağlı kilisenin bağlılandanmış. Hamurcusuysa, tersine, erden Meryem'e, hani kolları sarkık, ellerinden ışık saçan ve gülümseyen o güzel betime [tasvire] adanmış yepyeni bir kilisede ilahi okurmuş. İşte kavganm nedeni buydu. Bu iki sofu katoliğin, birbirlerine ve Meryem Analarına sövmeleri, asıl görülecek şeydi:

- O senin erden dediğin karının maşallahı vardır!
- Haydi sen de be! Sen de anacığının turşusunu kur!
- Seninki Filistin'de az mı fındık kırdı!
- Ya seninki?.. Hah, hah, bırak şu karıyı! Kim bilir ne

haltlar etmiştir. İstersen bir sor bakalım, Yusuf Neccar'a!...

Bir bıçak bıçağa gelmedikleri kalmıştı. Hani o da olsaydı, insan kendini Napoli nhtımlarında sanacaktı. Arabacı işe karışmasaydı, belki de bu güzel din tartışmasının sonu kötüye varacaktı. Bereket versin arabacıya. Beaucairelilere gülerek:

- Bırakın canım! Şu Meryem Ananızla kafa şişirme-yin! Bunlar, kan dedikodusu, kan. Erkekler böyle şeylere kanşmaz! dedi ve her şeyden kuşkulanan bir adam tavny-la kırbacını şaklattı. Onun bu hali, herkesi kendisine hak verirdi.

Tartışma kesilmişti, ama bir kez coşmuş olan ekmekçi, içinde kalanlan da şöyle bir boşaltmak istiyordu. Tuttu, köşesinde sessiz ve üzünçlü oturup duran zavallı kas-kete, alaycı bir tavırla:

- Ya senin kan, bileyci?... dedi, seninkinin Meryem Anası, hangisi?

Bu tümcedede pek gülünç bir cinas olmalı ki, bütün üst kattakiler hep birden, bastılar kakhahayı... Bileyci, gülmü-

yordu; sanki işitmemiş gibiydi. Ekmekçi, bu hali görünce, bana döndü:

- Karısını bilmezsiniz, değil mi mösyö? Acayip karıdır vesselaml Beaucaire'de bir eşi daha yoktur.

Gülüşmeler arttı. Bileyci kıpırdamadı bile. Yalnız, başını kaldırmadan, yavaşça:

- Sus be ekmekçi! demekle kaldı.

Ama bu hızn ekmekçininin susmaya hiç de gönlü yoktu, yeniden tutturdu:

- Aman Allah! Böyle bir karısı olan herifin acınacak nesi var? İnsanın öylesiyle canı sıkılır mı hiç? Değil mi ya?.. Yosmayı her altı ayda bir kaçırırlar. Dönüşte de size bol bol öyküler anlatır... Hem canım, öyle kan kocalığa can kurban! Bakın, mösyö, daha evleneli bir yıl olmuştu ki, hop, kan bir çikolata tüccanyla İspanya'ya kapağı attı. Kocası evinde yapayalmz kaldı. Zamanını ağlamakla, kafayı çekmekle geçirdi. Bir zaman sonra, gördük ki yosma, İspanyol kılığında, elinde bir zilli tef, memlekete dönmüş! Kendisine!

- Aman! dedik, saklan; herif seni öldürecek!..

Öldürmek ha!.. Allah için!.. Kuzu kuzu yine karı koca oldular. Kan tuttu, kendisine zilli tef çalmayı bile öğretti.

Yine kahkahalar koptu. Bileyci, köşesinde, yine başını kaldırmadan mınıldandı:

- Sus be ekmekçi!

Ekmekçi aldırmadı, sürdürdü konuşmasını:

- Belki de bu yosma, İspanya'dan döndükten sonra, aralık hanım hanımcık evinde oturdu, sanırsınız ha!.. Yok efendim, ne münasebet!.. Kocası işi tatlıya bağlamıştı ya! Kan yine azdı. İspanyol'dan sonra, bir subay peydahladı,

sonra Rhöne'da sandalcılık eden bir herif, daha sonra bir çalgıcı, daha sonra... yine birisi!.. Asıl işin hoş yanı, her seferinde aynı güldürü. Kan gitti mi, seninki ağlar; bir de dönüp geldi mi, çektiklerini çabucak unuttur. Her zaman karıyı kaçırır, her seferinde herif yine kabul eder. Doğrusunu söyleyeyim, karı da kandır ha! Lokman hekimin ye dediği!.. Şirin, kıvrak, fıkırdak mı fıkırdak; üstelik süt gibi bir ten, erkek gördü mü, hemen gülüveren ela ela gözler... Sözün kısası, Parisli mösyö, Beaucaire'e yolunuz düşerse...

Zavallı bileyci, yürek paralayan bir sesle:

- Ah, sus be ekmekçi! dedi. Yalvarırım sana...

Tam o sırada araba durdu. Anglores Çiftliği'ne varmıştık, Beucairelilerin ikisi de burada inecekti. Doğrusu, onları alıkoymak aklımdan bile geçmedi. Hızır ekmekçi! Çiftliğin avlusundan hâlâ kahkahası duyuluyordu.

^ % %

Bü adamlar gidince, arabanın üst katı boşalmıştı san ki. Camarguelı da Arles'da indi. Arabacı yolda, atlanm yanı sıra yürüyordu. Yukanda, her birimiz kendi köşemizde, bileyciyle ben kalmıştım. Susuyorduk. Hava sıcaktı, arabanın meşini sanki yanıyordu. Zaman zaman gözlerimin kapandığını, başımın ağırlaştığını duyuyordum. Ama uyuyabilirsen uyu! Kulağım hep o yumuşak, o insanın içini burkan "Sus be, yalvarırım sana!" sözü... Zavallı adam, o da uyumuyordu. Arkadan, koca omuzlarının ürpertiğini, elinin, o solgun ve kaba elinin yaşlı bir adamın eli gibi sıranın dayanılacak yerinde titrediğini görüyordum. Ağlıyordu...

Arabacı birdenbire bana:

- Parisli, geldik artık! diye seslendi. Kırbacım ucuy-

la da, üstünde kocaman bir kelebek gibi iğnelenmiş değirmeniyle bizim tepeyi gösteriyordu.

Hemen inecektim... Bileycinin yanından geçerken, şu kasketin altına bir bakayım dedim. Gitmeden önce kendisini görmek istiyordum. Zavallı, niyetimi anlamış gibi, birdenbire başını kaldırdı ve gözlerini gözlerime dikti. Boğuk bir sesle:

- Bana iyi bak, arkadaş! dedi, günün birinde Beaucaire'de bir cinayet olduğunu duyacak olursan, hiç çekinmeden katilin kim olduğunu biliyorum diyebilirsin!

Yüzü küçük solgun gözleriyle, nasıl da sönük ve üzünçlüydü. Bu gözler, yaş içindeydi, ama bu seste kin vardı. Kin, zayıfların öfkesi!.. Karısı olsaydım, kendisinden sakınırdım!

CORNILLE USTANIN GIZI

Ara sıra, geceleri bizde şarap içerek vakit geçiren Franeet Mamai yok mu? Hani camm, şu yaşlı fifreci! işte o... Geçen akşam, yirmi yıl önce bizim değirmende geçen küçük bir köy faciasını anlattı. Adamın öyküsü bana öyle dokundu ki, ben de size duyduklarımı olduğu gibi anlatmak istiyorum:

Bir an düşünün sevgili okurlarım; buram buram kokan bir şarap testisinin önüne oturmuşsunuz da, yaşlı bir fifreciyi dinliyorsunuz.

Ah efendim, bizim memleket, eskiden bugünkü gibi ölü, sesi kısılmış bir yer değildi. Eskiden burada değirmencilik öyle işlek bir sanattı ki, çepeçevre on fersahlık yerdenden, çiftlikler ögütülecek buğdayı bize getirirlerdi. Köyü saran tepeler, yeldeğirmenleriyle kaplıydı. Sağda, solda, mistral (*) esince çamların üstünden, dönen kanatlarla, yollar boyunca inip çıkan çuval yüklü eşek katarlarından başka bir şey görülmezdi. Bütün hafta, yukarıdan gelen kırbaç seslerini, kanat tıkırtısını, değirmenci çıraklarının dehcüşünü dinlemek, ne hoştu!... Pazarları, öbek öbek, değirmenlere giderdik. Yukarıda değirmenciler, bize şarap su-

(*) Fransa'da, Rhône koyağında ve güneyde esen, sert, kuru, soğuk bir rüzgâr.

narlardı. Hele değirmenci kızları! Dantelalı atkıları ve altın haçlarıyla, kraliçeler gibi güzeldiler. Ben de fifremi getirirdim; gece oluncaya dek dans edilirdi. Değirmenciler, bizim memleketin şenliği, zenginliği idi.

Ne yazık ki, Parisli birkaç Fransız aklına, Tarascon yolu üzerinde bir un fabrikası kurmak geldi. Bilirsiniz ya, eskinin alıcısı olmaz, derler. Bizimkiler de buğdaylarını fabrikaya göndermeye başladılar. Zavallı yel değirmenleri, böylece işsiz kaldı. Başlangıçta, bir süre dayanmaya yeltendiler; ama fabrika daha güçlü çıktı ve hepsine topu attırdı... Artık o küçücük eşekler gelmez oldu... Güzел değirmenci kızları, altın haçlarını sattılar... Ne şarap kaldı, ne de dans... İstedığı kadar mistral esin, kanatlar artık dönmüyordu... Sonunda bir gün, belediye bu yıkıntılan yerle bir ettirdi ve yerlerine asmalar ve zeytin ağaçları dikildi.

Ama bu bozgun havası içinde, bir tek değirmen kafa tutuyor ve tepenin üstünde, fabrikacılara inat, boyuna dönüp duruyordu. Bu, Cornille Usta'nın değirmeni idi; işte şu anda içinde bulunduğumuz değirmen!..

* * *

Cornille Usta, altmış yıldan beri unlar içinde yaşamış, sanatına çılgın gibi bağlı, yaşlı bir değirmenci idi. Fabrikaların kurulması onu deliye döndürmüştü. Tam bir hafta, köyün içinde sağa sola başvurdu, halkı basma topladı, fabrika unuyla Provence halkını zehirlemek istediklerini bağırarak çağıra söyledi, durdu. "Sakın ha, oraya gitmeyin," diyordu, "Bu haydutlar, un yapmak için buhar kullanıyor. Buhar şeytan işidir. Ama ben poyrazla, *mistralle* çalışırım. Poyrazla *mistral*, Tanrının soluğudur..." Böylece yel değirmenlerini övmek için ne güzel sözler buluyordu; buluyordu, ama kimsenin kulak astığı da yoktu.

Bunun üzerine, yaşlı adam kudurmuşa dönerek değirmenine kapandı ve yabancı bir hayvan gibi, tek başına yaşadı. Yanma torunu Vivette'i bile almak istemiyordu. On beş yaşındaki bu kız çocuğunun, anası babası öldükten sonra, dünyada ondan başka kimsesi kalmamıştı. Kızcağız, karmını doyurmak için şurada burada, çiftliklerde ekin kaldırdı, ipek böceklerine baktı, zeytin ağaçlarının dibini çapaladı. Oysa büyükbabası kendisini de pek sever görünüyordu. Sık sık torununu görmek için kızgın güneşin altında, ta kızın çalıştığı çiftliğe dek, saatlerce taban tepiyor ve yanma gelince de, saatlerce kızın yüzüne bakarak ağlıyordu...

Memlekette herkes, yaşlı değirmencinin, elisıklıktan Vivette'i kapı dışarı ettiğini sanıyordu. Torununun böyle, bir çiftlikten öbür çiftliğe sürünüp durması, kahyaların kabalığına hedef olması, genç hizmetçiler dünyasının her türlü yoksunluğu içinde yuvarlanıp gitmesi, hep onun suçudur, deniyordu. Soma Cornille Usta gibi tanınmış, o zamana dek herkesin saydığı bir adamın, yalınayak, başında delik deşik bir külâh, sırtında lime lime bir ceket, sokaklarda dolaşması, hiç de hoş gitmiyordu... Öyle ki, pazarları kiliseye girdiğini görünce, biz yaşlılar, onun hesabına utanıyorduk. Cornille, bu durumumuzu anlamıştı; o da gelip ileri gelenlere ayrılmış olan sıraya oturmaktan çekiniyor, kilisenin bir yanında, kutsal su kabının yanmasında, yoksullarla birlikte ayakta duruyordu.

Cornille Usta'nın halinde, anlamım pek kavrayamadığımız bir şeyler vardı yine. Epey zamandan beri, köyden kendisine kimsenin buğday götürdüğü yoktu, ama değirmenin kanatları, yine eskisi gibi dönüp duruyordu... Akşamları, yollarda, önüne kocaman un çuvalları yüklü eşe-

ğini katmış giden yaşlı değirmenciye raslayanlar çoktu. Köylüler ona:

- Akşamlar hayıf olsun, Cornille Üsta! diye sesleniyorlardı. Nasıl, değirmen hep dönüyor mu?

Yaşlı adam, neşeli neşeli:

- Hep dönüyor, çocuğum! diyordu. Tann'ya şükür, işsiz kaldığımız yok!

Bunca işi nereden bulduğu sorulunca da, parmağını dudağına götürüyor ve pek ciddi bir tavırla, "Aman suss!" diyordu. "Dışsatım için çalışıyorum..." Ağzından daha çoğunu kapmak olanaksızdı.

Değirmene ayak basmaya gelince, onu bir kalem geç. Vivetteciğin bile girdiği yoktu...

Önünden geçildikçe, kapının hep kapalı, kocaman kanatlımsa hep dönmekte olduğu görülürdü. Kocamış eşek hep alandaki çimenlerin üzerinde otlar, pencerenin pervazında upuzun ve sıska bir kedi güneşlenir ve gelip geçene hain hain bakardı.

Bütün bunlar, halka gizemli geliyor ve herkesin çenesini yoruyordu. Cornille Usta'nın gizini, herkes kendine göre açıklıyordu. Ama genel kanı, bu değirmende un çuvalından çok altın bulunduğu yolundaydı.

* * *

Sonunda her şey ortaya çıktı. Bakın nasıl:

Genç kızlarla delikanlıları fifre çalarak dans ettirip dururken, bir gün, bizim oğlanların büyüğüyle Vivetteciğin birbirlerine abayı yaktıklarını anladım. Doğrusu bu işe hiç de kızmadım, çünkü ne de olsa Cornille adının aramızda onuru, saygınlığı vardı; hem sonra, o güzel kızcağızın evimde keklik gibi sektiğini görmek pek hoşuma gidecekti. Yalnız, bizim sevdalılar, birbirlerini pek sık gördükleri

için, ne olur ne olmaz, bir kaza çıkmasın diye, hemen işi yoluna koymak istedim ve büyükbabaya konuyu çitlatmak amacıyla değirmene yollandım. Yollandım ama, yaşlı büyüğüye kapıyı açtırmak ne mümkün! Anahtar deliğinden, zar zor, ne için geldiğimi anlatmak istedim. Söz söylerken, o Tanrı'nın belası sıska kedi, tepemin üstünde şeytan gibi pıhlayıp duruyordu.

Yaşlı adam sözümü bitirmeme bile zaman bırakmadı. Ağzına geleni, bağıra çağıra söyledi durdu. Yok defolup gitmeliymişim, yok fifremle uğraşmalıymışım, yok oğlumu hemen evlendirmek istiyorsam, un fabrikasından kız almalıymışım... Elbette, bu kötü sözleri duyunca kan bey-nime sıçradı, ama yine kendimi tuttum; bunağı değirmen-de bn akarak döndüm ve çocuklara başıma gelenleri anlattım. Yavrucaklar bir türlü inanamıyorlardı. Her ikisi de birlikte, büyükbabayla görüşmek üzere değirmene gitmek iznini, bir iyilikmiş gibi isteyince, ben de olmaz diyemedim. Bizim sevdalılar da, fırt, hemen uçup gittiler.

Tam yukarıya vardıkları sırada, Cornille Usta değirmenden çıkmışmış. Kapı adamakıllı kilidiymiş, ama yaşlı adam merdivenini dışarıda bırakmış. Hemen çocukların aklına, pencereden girip şu ünlü değirmene bir göz atmak gelmiş...

Tuhaf şey! Değirmen taşının bulunduğu yer, bomboşmuş. Ne bir çuval, ne bir buğday tanesi... Ne duvarlarda, ne de örümcek ağlarının üstünde undan bir iz varmış. Değirmenlerde duyulan o sıcak öğütülmüş buğday kokusu bile yokmuş... Ana mil toz içindeymiş ve sıska kedi, üstüne çıkmış, uyuyormuş.

Alttaki odada da aynı durum... Kötü bir yatak, bir kaç paçavra, merdivenin basamağı üzerinde bir parça ekmek,

sonra bir köşede, patlamış yerlerinden kireç ve alçı topraklan dökülen uç, dört çuval...

İşte Cornille Usta'nın gizi buradaydı. Değirmenin onurunu kurtarmak ve herkesi içerde buğday öğütüldüğüne inandırmak için, akşamları yollarda dolaştırdığı şey, bu alçı ve kireç döküntüsüydü. Zavallı değirmen! Zavallı Cornille!... Çoktan beri un fabrikaları, bütün işi ellerine almışlardı. Kanatlar, boyuna işliyordu, ama değirmen taşı boşta dönüyordu.

Çocuklar ağlaya ağlaya bana gördüklerini anlattılar. Onları dinledikçe, yüreğim parçalanacak gibi oluyordu. Hemen, dakika geçirmeden, komşulara koştum ve onlara, iki sözle konuyu anlattım. Hemen, evlerde tahıl olarak ne varsa yükletip Comille'in değirmenine götürmeyi kararlaştırdık. Dediğimizi de hemen yaptık. Bütün köy halkı yola düzeldik ve buğday (ama bu kez gerçek buğday) yüklü bir eşek kervaniyle yukarıya vardık.

Değirmenin kapılan ardına dek açtı... Cornille Usta kapının önünde, bir alçı çuvalının üstüne oturmuş, başını elleri arasına almış, ağlayıp duruyordu. Değirmene döndüğü zaman, kendisi yokken içeriye girdiklerini ve o üzücü gizi öğrendiklerini anlamıştı.

- Vah zavallı ben! diyordu, artık ölmekten başka umam kalmadı... Değirmenin onuru bitti!

Değirmenine türlü türlü adlar takıp, ona bir insanmış gibi söz söyleyerek, yürekleri parıltan hicivlerle durmadan ağlıyordu.

Bu sırada eşekler, değirmenin önündeki düzlüğe varmışlardı; biz de, o eski zamanlarda olduğu gibi, var gücümüzle:

- Hey değirmenci! Hey, Cornille Usta! diye bağırışmaya başladık.

Hemen çuvalar kapının önüne yığıldı ve alim gibi buğday taneleri, her yandan yerlere döküldü.

Cornille Usta'nın gözleri faltaşı gibi açılmıştı. Burusuk elinin avucuna buğday doldurmuş, hem gülüyor, hem ağlıyor, hem de:

- Buğday bu! Tanrım! diyordu, hem de iyisinden. Bırakın da seyredeyim.

Soma bize dönerek:

-- Ah, yine bana geleceğinizi biliyordum, diyordu. Bütün bu un fabrikalarındaki herifler hırsızdır.

Kendisini omzumuzu alarak alayla köye götürmek istiyorduk:

- Hayır, olmaz çocuklarım, diyordu. Her şeyden önce gidip değirmenime besinini vereyim. Ne zamandan beri ağzına bir lokma girmedi.

Zavallı yaşlı adamın, bir yandan çuvaları boşaltmak, bir yandan da unun incecik beyaz tozu tavana yükselirken değirmen taşım yönetmek için bir sağa, bir sola çırpınıp durduğunu gördükçe, hepimizin gözleri doluyordu.

Kendimizi övmek gibi olmasın, ama o günden sonra, yaşlı değirmenciyi hiç işsiz bırakmadık. Sonunda, bir sabah Cornille Usta öldü ve bizim son yeldeğirmenimizin katanları bu kez sonsuza dek durdu... Cornille ölünce, kimse Onun yerine geçmedi. Ne yaparsınız efendim! Bu dünyada her şeyin bir sonu var. Rhöne boyunca gidip gelen pazar kayıklarının, kukuleteli boyun atkılarının, iri çiçekli ceketlerin modası nasıl geçmişse, yeldeğirmenleri de artık tarihe karışmış olmalı!

MÖSYÖ SEGUINTN KEÇİSİ

Paris 'te şair M. Pierre Gringoire 'a

Sen hiç değışmeyeceksin, zavallı Gringoireciğim!

Nasıl olur? Sana Paris'in tanınmış bir gazetesinde fıkra yazarlığı öneriyorlar da, sen bunu geri çevirmeye kalkışyorsun! Kendine bir baksana, zavallı çocuk! Şu delik deşik mintanına, şu hapı yutmuş pantolonuna, şu açım diye haykıran sıska suratına bir baksana! Güzel uyaklar bulmak tutkusu, işte bak, seni ne duruma getirdi!

Apollo cenaplarının nedimliğinde on yıldır sadık biçimde verdiğin emek, işte bak sana neye mal oldu... Hâlâ da mı utanmıyorsun?

Fıkra yazan olsana, budala! Fıkra yazan olsana! Çil çil liracıklar kazanırsın. Brebant Lokantası'nda karnını doyurursun, şapkana yepyeni bir tüy takarak tiyatrolann ilk oyun akşamlarında boy gösterirsin...

Nasıl? İstemiyor musun? Sonuna dek, keyfine göre, özgür yaşamak mı istiyorsun? Peki öyleyse, Mösyö Seguin'in keçisi öyküsünü bir dinle de, özgür yaşama isteği, insana ne kazandırır, öğren.

* * *

Mösyö Seguin'in keçilerinden yana hiç talihi yoktu.

Hepsini de, aynı yoldan, elinden çıkarırdı: Bir sabah ipini koparan dağa yollar ve orada, kurda yem olurdu. Ne sahibinin okşayışı, ne de kurt korkusu, onları alıkoya-bilmişti. Bunlar, belki de, ne pahasına olursa olsun, açık havayı ve başıboş gezmeyi seven özgürlük âşığı keçilerdi.

Hayvanlarının huyundan pek anlamayan zavallı Mösyö Seguin, çok üzgündü:

- Anlaşıldı, diyordu. Keçilerin burada canı sıkılıyor. Artık istemem, keçi beslemeyeceğim.

Ama yine umutsuzluğa düşmemiştir. Aynı yolla altı keçisi daha yittikten soma, tuttu, bir yedincisini satın aldı. Yalnızca bu kez, daha iyi alışsın diye, kart değil yavru keçi almaya dikkat etti.

Ah, Gringoire, bilsen Mösyö Seguin'in keçisi ne güzeldi! Baygın gözleri, küçük subaylarıyla gibi didon sakalı, pırıl pırıl ayaklan, çizgili boynuzlan, üstünde harmani gibi uzun ve beyaz tüyleriyle öyle güzeldi ki! Hemen hemen Esmeralda'nın (*) oğlağı gibi şirindi, anımsarsın, değil mi Gringoire? Soma, yumuşak başlı, sokulandı. Sağılırken kımıldamaz, ayağım süt kabının içine sokmazdı. Kısacası cana yakın bir keçiydi...

Mösyö Seguin'in evinin arkasında, çevresi ak dikenle çevrilmış bir ağılı vardı. İşte yeni kiracısını buraya yerleştirdi. Onu çayının en güzel yerinde, bir kazığa bağladı; ama ipini de uzun bıraktı. Arada sırada, rahatı yerinde mi diye yoklamayı da savsaklamıyordu. Keçi mutlu görünüyor ve öyle keyifli keyifli otluyordu ki, Mösyö Seguin'in ağzı kulaklarına vanyordu.

(*) Victor Hugo'nun "Nötre Dame'in Kamburu" romanının kişilerinden biri.

Adamcağız kendi kendine:

- Sonunda burada canı sıkılmayan bir keçi bulabildim, diyordu.

Mösyö Seguin aldamyordu, bu keçinin de cam sıkıldı.

* * *

Keçi bir gün dağa bakarak, kendi kendine:

- Kim bilir, dedi, oraları ne güzeldir! Boynumun derisini yüzen şu uğursuz ip olmasa da fundalıkların içine bir dalsam! Ne hoş olurdu. Çitin içinde otlamak, eşeğe ya da öküze yakışır! Biz keçilere açıklık gerek!

O andan soma, ağılın otu kendisine tatsız geldi. Can sıkıntısı başladı. Eridi, sütü azaldı. Onun böyle bütün gün, ipini çekerek, başını dağa çevirmiş, burun delikleri açılmış, üzgün üzgün meee demesi, yürekler açışıydı.

Mösyö Seguin, keçisinin bir derdi olduğunu anlıyordu, ama ne olduğunu bir türlü kestiremiyordu... Bir sabah, sağılması biterken keçi, başını çevirdi ve kendi diliyle:

- Bakın Mösyö Seguin, dedi. Ben burada eriyip bitiyorum, bırakın da dağa gideyim!

Mösyö Seguin:

- Tanrım! Bu da mı? diye haykırdı. Öyle şaşırılmıştı ki, süt kabım yere düşürüverdi; soma, keçisinin yanına, otları üzerine oturarak:

- Nasıl Blanquette, dedi, beni bırakıp gitmek mi istiyorsun?

Blanquette:

- Evet, Mösyö Seguin! diye yanıt verdi.

- Sana burada ot mu yok?

- Var, Mösyö Seguin.

- Sanırım ipin kısa geliyor, istersen uzatayım?

- Ne zahmet, Mösyö Seguin!

- Öyleyse, neyin eksik? Ne istiyorsun?
- Dağa gitmek istiyorum, Mösyö Seguin.
- Zavallı, dağda kurt olduğunu bilmiyor musun? Karşına çıkarsa, ne yaparsın?

- Tos vururum, Mösyö Seguin.
- Kurda senin boynuzların vız gelir. Sen buraya gelmeden önce, o benim senden daha uzun boynuzlu birçok keçimi yedi. Bilirsin ya, zavallı Renaude'u! Hani geçen yıl buradaydı. Teke gibi güçlü, ne azılı bir keçiydi. Bütün gece kurtla dövüştü... Ama sabahleyin kurt onu da yedi.

- Vah zavallı Renaude! Ama zararı yok Mösyö Seguin, bırakın beni de, dağa gideyim.

- Aman Tanrım! Benim keçilerime de ne oluyor? Bunda da kurt elimden kapacak! Ama yok, yağma mı var? İşte, isteme; seni yine kurtaracağım. İpini koparmayasm diye seni ahıra kapayacağım. Artık hep orada kalacaksın.

Bunun üzerine Mösyö Seguin, keçiyi zifiri karanlık bir ahıra götürdü ve kapısını adamakıllı kilitledi. Kapıyı kilitlemişti ama pencereyi unutmuştu, seninki arkasını döner dönmez, keçi pencereden atlayıp kaçtı.

Gülersin ha, Gringoire! Yadsıma, ben seni bilirim; sen o zavallı Mösyö Seguin'e karşı keçilerin yanını tutarsın. Ama biraz sabret, sonunda da gülecek misin, bakalım?

Beyaz keçinin dağa gelişi, her yerde hayranlık uyandırdı. Yaşlı çamlar, o güne dek keçinin böyle güzelini hiç görmemişlerdi. Onu küçük bir kraliçeymiş gibi karşıladılar. Kesane ağaçlan, Blanquette'i dallanmn uçlarıyla okşayabilmek için, yerlere dek eğiliyorlardı. Yolunun üstünde, san katırtırnaklan açıyor ve ellerinden geldiğince güzel kokmaya çalışıyorlardı. Bütün dağ, onun gelişiyle bayram etti.

Bizim keçinin nasıl mutlu olduğunu artık sen düşün, Gringoire! Artık ne ip var, ne de kazık... Onu, keyfinin istediği gibi sıçramaktan, otlamaktan alıkoyacak hiçbir şey yok...

Asıl otun bolluğu oradaydı. Ta boynuzlarını aşacak uzunlukta, dostum! Hem de ne ot! Lezzetli, ince, diş diş, binbir çeşit bitkinin ürünü... Hele çiçekler?.. Maviş maviş, kocaman boru çiçekleri, uzun çanaklı kırmızı yüksük otlan, sarhoş edici özleri taşan bütün bir yabancı çiçek ormanı!...

Beyaz keçi, bunlann arasında yarı sarhoş, ayaklan havada, yere dökülmüş yapraklarla kestanelere kanşarak bayn aşağı yuvarlanıp duruyordu... Sonra, bir sıçrayışta ayağa kalkıyor, haydi yallah, yine çalıların, yeşilliklerin içine dalıyor, fırt bir kayanın üstüne çıkıyor, fırt bir hendeğin dibine atlıyordu. Bir aşağı, bir yukarı, her yere burnunu sokuyordu. Sanki Mösyö Seguin dağa on keçi birden salıvermişti.

Çünkü Blanquette'in hiçbir şeyden pervası yoktu.

Bir sıçrayışta koca koca selleri aşıyor, aşarken de su ve köpük içinde kalıyordu. Soma, sırsıklam, gidip düz bir kayanın üstüne uzanıyor, güneşte kurunuyordu... Bir seferinde de, ağzında bir çiçek, yaylanın kıyısına dek geldi ve aşağıda, Ta en aşağıda, ovada, arkasındaki ağılıyla Mösyö Seguin'in evini gördü. Bu görünümüne, katıla katıla güldü.

- Ne de küçükmüş! dedi. Nasıl olmuş da sığmışım!

Zavalılık, kendini onca yüksekte görünce, bir türlü dünyaya sığamaz olmuştu...

Özetle, Mösyö Seguin'in keçisi çok güzel bir gün geçirdi. Öğleye doğru, sağa sola koşarken, bir yaban asmasını kıtır kıtır yiyen bir sürü dağ keçisinin arasına düştü.

Bizim beyaz giysili kaltak, ortalığı birbirine kattı. Kendisine yaban asmasının en lezzetli parçasını sundular. Hele erkekleri görme. Bir çıtkındım oldular ki!.. Dahası da var Gringoire, ama aramızda kalsın. Siyah tüylü genç bir dağ keçisi, sanırım Blanquette'in hoşuna gitmek onuruna ulaştı. İki sevdalı, bir iki saat ormanın içinde yittiler. Birbirlerine ne söylediklerini öğrenmek istersen, git de, yosunların altında belirsiz dolaşan geveze kaynaklan sorguya çek.

Birdenbire hava serinledi. Dağ, menekşe rengi bağlandı; akşam olmuştu...

Küçük keçi, şaşırıp kaldı:

- Ne çabuk!

Aşağıda tarlalar sise gömülmüştü. Mösyö Seguin'in ağılı, hemen hemen gözden yitmişti; küçük evin yalnızca tüten bacasıyla çarısı görünüyordu. Blanquette, ağıla dönen bir sürünün çmgırak seslerini dinledi, içi burkuldu. Yuvasına dönen bir akdoğan, göçerken kanatlarıyla ona süründü. İçi titredi... Soma dağda bir uluma duyuldu:

- HUUU! HUUU!...

Aklına kurt geldi; bütün gün, çılgın gibi, kurdu hiç düşünmemişti.. Yine o anda ovanın ta dibinden bir boru sesi geldi. Bu, bizim Mösyö Seguin'in başvurduğu son yoldu.

Kurt: ' .

- HUUU! HUUU! diye uluyordu.

Boru:

- Gelsene! Gelsene! diyordu.

Blanquette, bir an geri dönmek istedi, ama kazığı, ipi, ağılın çitini anımsayınca, artık bu yaşama katlanamayacağını, dağda kalmanın daha iyi olacağını düşündü.

Artık boru sesleri de kesilmişti.

Keçi tam arkasında bir yaprak hışırtısı duydu. Döndü; karanlıkta kısa ve dimdik iki kulakla, pırıl pırıl yanan bir çift göz gördü... Bu kurttu.

Koskocaman, kıpırtısız, kışüstü oturmuş, küçük beyaz keçiye bakıyor ve onu gözleriyle şimdiden yiyor gibiydi. Nasıl olsa yiyeceğini bildiği için hiç ivedi davranmıyordu. Yalnızca, keçi dönünce, kötü kötü gülmeye başladı:

- Hah! Hah! Mösyö Seguin'in küçük keçisi! Soma, kocaman kırmızı diliyle kav rengindeki sarkık dudaklarını yaladı.

Blanquette, mahvolduğunu anladı... Bir an, bütün gece dövüşüp de ancak sabah olunca kurdun karnına giden koca Renaude'un serüvenini anımsadı ve boş yere uğraşmaktansa, hemen yutuluvermenin daha iyi olacağını düşündü. Soma bundan vazgeçti, kafasını kıstı, boynuzlarını uzattı, savunmaya haznlandı. O, Mösyö Seguin'in kahraman keçisi değil miydi ya!.. Kurdu öldürme umuduna kapılmamıştı (keçiler kurtlan öldürmezler) ama Renaude kadar dayamp dayanamayacağım anlamak istiyordu...

Sonunda canavar, keçinin üstüne yürüdü. Küçücük boynuzlar da eyleme geçti. Ah yavrucuk! Var gücüyle nasıl dayamıyordu. Belki on kez, yalan söylemiyorum Gringoire, belki on kezden daha çok, kurdu gerileyip soluk almak zorunda bıraktı. Bu bir dakikalık aralıklarda bile, kâfir obur, hemen o güzelim ottan bir parçacık kopanyor, sonra ağzı dolu dolu, yine kavgaya tutuşuyordu... Bu, bütün gece sürdü. Mösyö Seguin'in keçisi zaman zaman parlak gökyüzündeki yıldızların kaynaşmasına bakıyor ve kendi kendine:

- Àh, ne olur, diyordu, şafak sökünceye dek dayanabilsem!...

*

Yıldızlar, birbiri ardısına sönüp yitti. Blanquette boy-nuzlarına, kurt da dişlerine güç verdi... Ufukta solgun bir ışık görüldü... Çiftliğin birinden kısık sesli bir horoz öttü.

Can vermek için sabahı bekleyen zavallı hayvancık:

- Çok şükür! dedi ve kan lekelerinin benek benek ettiği o güzelim beyaz postuyla boylu boyunca yere serildi...

O zaman kurt, küçük keçinin üzerine atıldı ve onu parçalayıp yedi.

* * *

Hoşçakal Gringoire!

• Dinlediğin öyküyü ben uydurmadım. Bir gün olur da Provence'a gelersen, bizim çiftçilerden sık sık şunu duyar-sın: Mösyö Seguin'in keçisi, bütün gece kurtla boğuştu, soma, sabah olunca, kurt onu yedi. Beni iyi dinliyor mu-sun, Gringoire:

Soma sabah olunca, kurt onu yedi.

Provenceu bir çobanın yküsü

Luberon Dağlarında sürü gütüğüm zamanlarda, Tan'nın bir tek kuluna rasgelmeden, yalnızca köpeğim Labri ve koyunlanmla, haftalarca otlakta kalırdım. Zaman zaman, Mont-de-l'Ure'da tek basma yaşayan keşiş, şifalı ot toplamak için buralardan geçerci; ya da Piemontlu birkaç kömürçünün kara suratını görürdüm. Ama bunlar, yalnız kala kala konuşma zevkini yitirmiş, aşağıda, köylerde ve kentlerde olup bitenlerden habersiz, saf insanlardı. On beş günde bir bana iki haftalık yiyecek getiren bizim çiftlik katlimin çingırağım duyunca, yamacın başında, küçük yanaşmanın neşeli yüzünü ya da yaşlı Norede teyzenin kızıl horozunu görünce, artık dünyalar benim olurdu. Aşağıda çiftlikte olup bitenleri, vaftizleri, düğünleri anlattırndım. Ama her şeyden önce, bizim efendilerin kızı Matmazel Stephanette'in ne alemde olduğunu bilmek isterdim. Matmazel Stephanette, on fersahlık bir çevrenin en güzel kızıydı. Pek oralı olduğumu göstermeden, şenliklere, yortulara, gece toplantılarına sık sık gidip gitmediğim, yine çevresinde yeni yeni sevdalılardan ortaya çıkıp çıkmadığını öğrenirdim. Bütün bunların benimle, benim gibi dağların za-

vallı çobanıyla ne ilgisi olabileceğini soranlara, yirmi yaşında olduğumu ve bu Stephanette gibi güzel bir kız görmediğimi söyleyebilirim.

Bir pazar günü, on beş günlük yiyeceğimi bekliyordum. Bir türlü- gelen giden olmuyordu. Sabahleyin kendi kendime, "Belki de pazar duası yüzünden gecikti!" diyordum. Soma, öğleye doğru bir sağanak bastırdı. Ben de yollannkötülüğünden katırım gelemeyeceğim düşündüm. Sonunda, saat üç sularında, hava açıldı. Sırılsıklam kesilen bütün dağ, güneşin altmda pırıl pırıldı. Yapraklardan sızan yağmur damlaları ve uğuldaya uğuldaya akan sellerin arasından, katırın paskalya günündeki o çan cümbüşü gibi oynak ve şen çingirak sesi kulağıma geldi. Ama katırı süren ne küçük yavaşma, ne de yaşlı Norade'dı. Bu., bilin bakayım kim?.. Bizim matmazeldi, çocuklar! Bizim matmazel, ta kendisi; küfelerin arasına dimdik oturmuş, dağların havası ve sağanağın serinliğiyle yüzü pembe pembe olmuştu. \ , , .. ' s

Küçük yavaşma hastaymış, Norade teyze de, çocuklarının yanına izinli gitmiş... Güzel Stephanette, katırından inerken hem bunları, hem de yolu şaşırıldığı için geç kaldığını anlattı. Ama çiçekli kurdelesıyla, pırıl pırıl entarisiyle, dantelalanyla iki dirhem bir çekirdek, pek öyle fundalıklar arasında yolunu şaşırmaşa benzemiyordu. Belki de dansta gecikmişti. Ah sevimli yaratık! Gözlerimi bir türlü kendisinden ayıramıyordum. Doğrusu şimdye dek onu böyle yakından hiç görmemiştim. Kimileyin, kışın sürüler ovaya indiğinde, akşam yemeği için çiftliğe gittikçe, onun, hep süslü, biraz da gururlu, içimizden hiç kimseye bir sözcük bile söylemeden, hızla odamızdan geçtiğim görürdüm..: Oysa şimdi, karşımdaydı; yalnızca benim için gelmişti. Neredeyse aklımı oynatacaktım!

Stephanette, küfelerden yiyecekleri çıkardıktan sonra, merakla çevresine bakınmaya başladı. Kirlenmesin diye, yabancı güzel entarisinin eteğini kaldırıp ağıla girdi; yattığım yeri, o saman ve koyun postundan kerevetimi, duvarda asılı duran gocuğumu, sopamı, çakmaklı: tüfeğimi görmek istedi. Her şey hoşuna gidiyordu.

- Demek burada yaşıyorsun, öyle mi zavallı çobanım! Kimbilir yalnızlıktan nasıl da sıkılırsın! Ne yapıyorsun? Kimi düşünüyorsun?

"Sizi, hanımcığım!" demeye can attım; deseydim, yalan söylemiş olmazdım. Ama öyle şaşkına dönmüştüm ki, söyleyecek bir tek sözcük bile bulamadım. Bu halimi anladı sanırım. Fattanlıklarıyla beni büsbütün şaşkına çevirmekten zevk alıyordu:

- Ya sevgilin, çoban, buraya seni görmeye geliyor mu? Sevgilin, belki de, ya altm keçi, ya da dağ başlarından hiç inmeyen perikızı Esterelle olacak!

Kendisinde de, benimle konuşurken, o perikızı Esterelle'in duruşu vardı. Saçlarını arkaya atarak güzel güzel gülüyor ve hemen kalkıp gitmekteki ıvecenliğiyle, bu ziyareti bir perikızmm görünüşüne benziyordu.

- Hoşçakal çoban!

- Güle güle, hanımcığım!

Hemen boş sepetlerini katıra yükleyerek yola çıktı.

Bayır aşağı patikadan görünmez olunca, bana, katırının nallan altından yuvarlanan çakıl taşları, bir bir yüreğime düşüyor gibi geldi. Uzun uzun, bu taşların yuvarlanışını dinledim. Düşümü uzatmak için kımıldanmaksızım, gün batmaya dek, uyuklar gibi olduğum yerde kaldım. Akşam koyakların derinlikleri morarmaya ve koyunların ağıla girmek için meleyerek kümeleşmeye başladığında,

bayırın altından bana birinin seslendiğini duydum. Az sonra da, bizim matmazel çıkageldi. Deminki gibi güler yüzlü değildi; snısklam olmuş, soğuktan ve korkudan tir tir titriyordu. Yamacın eteğine inince, Sorgue ırmağının sellerle kabarmış olduğunu görmüş, büyük güçlkle geçmek isterken, az kalsın boğulacaktı. Asıl işin kötüsü, gece- nin bu saatinde artık çiftliğe girmeyi akıldan çıkarmaktı. Çünkü ırmağın geçit veren yerini, bizim matmazel, dünyada yalnız basma bulamazdı. Ben de sürüyü bırakıp gidemezdim. Özellikle evdekilerin merakla düşeceğini aklı- na getirdikçe, geceyi dağ başında geçirmek zorunda kal- maktan pek üzülüyordu. Elimden geldiğince kendisini ya- tıştırmaya çalıştım.

- Temmuzda geceler kısadır hanımcığım... Bu da ge- çer!

Sorgue ırmağında ıslanan entarisiyle ayaklarını kurut- mak için hemen büyücek bir ateş yaktım. Soma kendisine süt, peynir getirdim. Ama zavallı kızcağızın ne yemekte, ne de ısınmakta gözü vardı. Hele gözlerinde ki, iri yaşla- rın toplandığını görünce, az kalsın, ben de ağlayacaktım.

Artık gece karanlığı basmıştı. Dağların tepesinde, gü- neşten yalnızca bir parçacık toz, batıda birazcık ışık buha- rı kalmıştı. Hanımımızın ağıla girip dinlenmesini istedim. Tertemiz şamatan üstüne, pek güzel, yepyeni bir post se- rerek, iyi geceler diledim, ve dışarı çıkıp kapının önüne oturdum... Tamı bilir, içimi yakan aşk oduna karşın, aklı- ma hiçbir kötülük gelmedi. Yalnızca, gurur duyuyordum. Efendilerimin kızı, ağılın bir köşesinde, uyumasına merak- la bakan sürünün yanmasında, ötekilerden çok daha değer- li, çok daha ak bir kuzu gibi, benim korumam altında uyuy- or diye gurur duyuyordum... Hiç gökyüzünü böyle derin,

yıldızlan bu denli parlak görmemiştim... Birdenbire ağı-
lin çit kapısı açıldı ve güzel Stephanette görüldü. Uyuya-
mamıştı. Hayvanlar kımıldandıkça samanlar çıtırdıyordu,
içlerinde düş görürken meleyenler de vardı. Stephanette
ateşin yanma gelmek istiyordu. Bunu görünce omuzlarına
benim postu attım, ateşi canlandırdım; böylece, hiç konuş-
madan, yanyana oturup kaldık. Geceyi açıkta geçirmişse-
niz bilirsiniz ki, herkesin uyuduğu saatlerde, yalnızlığın ve
sessizliğin içinden gizemli bir evren uyanır. O zaman kay-
naklar daha tiz perdeden şarkı söyler, göllerde küçücük
alevler yanar. Dağın bütün hayaletleri özgürce gidip gelir;
sanki dalların uzadığı, otun yerden bittiği duyuluyormuş
gibi, havada sürtünmeler, ayrı ayrı vanılmayan gürültüler
olur. Gündüz, canlıların dünyasıdır; ama gece, eşyanın
cümbüşü... Alışık değilseniz, bu sizi korkutur. Nitekim bi-
zimiz matmaze Lde ürpermeler içindeydi ve en ufak bir gü-
rültüde, hemen bana sokuluyordu. Bir kez, aşağıdaki pınl
puvl göldenezun veüzünçlübir çığlık koptu ve kıvıncı-
nm bize doğru yükseldi. G^nda, sanki işittiğimiz hu çığ-
lığa eşlik ediyormuş gmi, başlanmnmnüzerindenavnı yön-
de bir yıldız aktı.

. Stephanette yavaşça: . ,

-: Bu ne?4iye sordu. .

, - Cennete giden bir ruh, hanımcığım! dedim ve istav-
roz çıkardım.

O da istavroz çıkardı ve bir süre, başı yukarda, kendi
dünyasına daldı. Sonra bana:

- Sizler hep büyüydümüşsünüz, sahi mi, çuhan? diye
sordu.

-Yalan, hanımcığım. Ama biz burada yıldızlara daha
yakınız. Gökyüzünde neler olup bittiğini ova halkından
daha iyi biliriz.

O, çenesini eline dayamış, kendisini saran postun içinde göksel bir çoban gibi, hep yukarıya bakıyordu.

- Nasıl da çok! Nasıl da güzel. Hiç bu denli çok yıldız görmemiştim... Adlarını bilir misin, çoban?

- Bilirim, hanımcığım... Bakın, tam bizim üstümüzdeki *Saint-Jacques yolu* (Samanyolu), Fransa'dan kalkar, dosdoğru İspanya'ya gider. Bunu, Araplara sefer açtığında, babayiğit Charlemagne'a yolunu göstereceğini diye Galiceli Saint-Jacques çizmiştir (*). Daha ötede, pini pini dört dingiliyle, *Ruhların Arabast'm* (Büyük Ayı) görürsünüz. Önünden giden üç yıldız, *Üç Hayvanlar* 'dır, üçüncünün tam karşısındaki şu küçük yıldız, *Arabacı'dır*. Bakın, her yandan dökülen şu yıldız yağmurunu görüyor musunuz? Bunlar, Tann'ın cennetine kabul etmediği ruhlardır... Biraz daha aşağıda *Tırmık ya*. da *Üç Krallar* (Orion) var. Bu, bizim gibi çobanların saatidir. Yalnızca bir bakıvermekle, şimdi saatin on ikiyi geçtiğini anlarım. Biraz daha aşağıda, hep güneye doğru, yıldızların meşalesi olan *Milanolu Jean* parlar (Sirius). Bu yıldız hakkında, balon çobanlar ne anlatır. Sözde bir gece, *Milanolu Jean*, *Üç Krallar* ve *Civciv Kümesi* (Ülker), dostlarından bir yıldızın düğününe çağılmışlar. İvecen olan *Civciv Kümesi*, hepsinden önce kalkmış, yukarıya yola düzölmüş. Bakın, yukarıda, gökyüzünün ta dibinde... *Üç Krallar*, daha aşağıdan gitmişler ama ona yetişmişler. Ama çok geç uyanan tembel *Milanolu Jean*, pek geride kalmış; öyle öfkelenmiş ki durdurmak için onlara sopasını fırlatmış. Bunun için *Üç Krallar'a Milanolu Jean'm* sopası da derler... Ama bu yıldızların en güzeli, bizimkidir, hanımcığım. *Çoban Yıldızı'ar*. Şafakta

(*) Halk gökbilimiyle ilgili bu ayrıntı, Avignon'da yayımlanan *Almanach Provença Taen* alınmıştır. (A. Daudet)

sürüyü ağıldan çıkardığımız zaman bizi o aydınlatır. Akşamın dönüşte yolunuzu o gösterir. Ona *Maguelonne* da deriz. *Güzel Maguelonne, Provenceh Pierre'in* (Zühal) peşinde dolaşır ve her yedi yılda bir onunla evlenir.

- Nasıl? Yıldızlar da evlenir mi, çoban?

- Elbette, hanımcığim.

Kendisine bu düşünlerin ne olduğunu anlatmaya başlarken, taze ve nazik bir şeyin hafifçe omzuma yaslandığını duyumsadım. Bu, onun uykuyla ağırlaşmış, kurdelelerin, dantelamın ve dalgalı saçlarının o güzel hışırtısıyla bana yaslanan başıydı. Böylece, gökyüzünde doğan günün sildiği yıldızlar sarımsı soluncaya dek kıpırtısız kaldı. Ben de onun uyumasına bakıyordum. İçimden biraz sarsılmıştım ama, bana hep güzel düşünceler esinlendiren bu parlak gece, beni yine kötülükten korudu. Çevremizde yıldızlar, büyük bir sürü gibi uysal, sessiz yürüyüşlerini sürdürüyordu. Kimi anlar, benim de bu yıldızlardan en ince ve en parlığının, yolunu şaşırarak, uyumak için gelip omzuma konduğunu düşlediğim oldu...

ARLESLI KIZ

Bizim değirmenden köye inmek için, yolun yanısıra, içinde çitlembik ağaçlan bulunan büyük bir avlunun sonunda yapılmış bir çiftlik yapısının önünden geçilir. Burası, kırmızı kiremitleri, gelişigüzel açılmış pencereleriyle; geniş ve koyu renkli önyüzü, soma en üstte, ambarının fırlıdağı, ürün demetlerini yukarı çıkarmaya yarayan çıkmağı ve dışarı fırlamış birkaç ot demetiyle, tam bir Provençe çiftlik evidir.

Bu ev neden gözüme çarpmıştı? Neden bu kapalı kapı içimi sızlatmıştı? Nedenini söylemeyeceğim; ama, bu ev beni ürkütüyordu. Çevresinde yoğun bir sessizlik vardı... Önünden geçilince, köpekler havlamıyor, beçtavukların sessizce kaçıyordu. Pencerelerdeki ak perdelerle, bacada duman da olmasa, evde kimsecikler yok diyecektim.

Dün öğle üzeri köyden dönüyordum. Güneşten kaçınmak için çitlembik ağaçlarının gölgesinde, çiftlik duvan boyunca yürüyordum... Çiftliğin önündeki yol üstünde, yavaşlar birbiriyle hiç konuşmadan, bir arabaya otukluyorlardı... Büyük kapı açık kalmıştı. Geçerken içeriye şöyle bir göz attım ve avlunun dibinde, geniş bir taş masaya dirseklerim dayamış, başı elleri arasında, sırtında pek kısa bir ceket, pantolonu lime lime, uzun boylu, apak, yaş-

lı bir adam gördüm... Durakladım. Yanaşmalardan biri bana yavaşça:

- Aman sus!... dedi. Bizim ağa... Oğlunun ölümünden beri hep böyle...

Tam bu sırada karalar giyinmiş bir kadınla küçük bir oğlan çocuğu, ellerinde kocaman yaldızlı dua kitaplarıyla önümüzden geçip çiftliğe girdiler.

Yanaşma:

- Ağamn karısıyla küçük oğlu kiliseden dönüyorlar. Çocuğun kendi canına kıydığı günden beri, hep böyle giderler. Ah, efendim, üzüntüleri pek büyük!... Babası hâlâ ölen oğlunun giysisini giyiyor; bir türlü üzerinden çıkar-tamıyorlar... Haydi oğlum, deh!...

Araba şöyle bir sallanıp yola düzüldü. İşin aslını öğrenmek istediğim için, arabacıya beni de yanma almasını söyledim. Böylece arabada kuru otların üstünde, bu acıklı serüveni öğrendim.

* *

Adı Jan'dı. Mert yüzlü, gürbüz, kız gibi uslu, yirmi yaşlarında babayığit bir köylüydü. Çok yakışıklı olduğundan, bütün kadınların gözü ondaydı; ama onun gözünde yalnızca bir tek kadın vardı: Arleş'da boğa güreşi alanında rasladığı, kadifeler, dantelalar içinde bir Arlesli kız. Başlangıçta bu ilişki, çiftlikte pek hoş görülmedi. Kıza oynak diyorlardı; anası babası da memleketten değildi. Ama Jan. ille de kızı isterim, diye tutturdu.

- Kızı bana vermezlerse ölürüm, diyordu.

Razı olmaktan başka yol kalmamıştı. Ekinin kaldırılmasından sonra düğün yapılmasına karar verdiler. Neyse, bir pazar akşamı, ailece çiftliğin avlusunda yemek yiyorlardı. Bu, sanki bir düğün yemeğiydi. Aslında nişanlı kız

ortada yoktu ama, sürekli olarak onuruna içiliyordu. Yemeğin sonlarına doğru, adamın biri kapıya geldi ve titreyen bir sesle, Esteve Ağa'yla yalnız olarak konuşmak istediğini söyledi.

Esteve Ağa kalktı, dışarı, yolun üzerine çıktı. Adam:

- Ağa, oğlunuzu iki yıldır metresim olan bir aşifteyle evlendiriyorsunuz. Kanıtım da var; işte mektupları!... Kızın anası her şeyi biliyor. Onu bana vereceklerdi, ama oğlunuzpeşine düşeliberi, artık ne onlar, ne de haspa beni istiyor... Ama aramızda olup bitenlerden soma bir başkasına yar olamayacağını düşündüm de...

Esteve Ağa, mektuplara bir göz attıktan soma:

- Pek iyi, dedi, içeriye buyurun da bir kadeh misket şarabımızdan için!

Adam:

- Teşekkür ederim, benim boğazım değil, bağrım yanıyor, dedi ve gitti.

Ağa, renk vermeden içeri girdi, sofradaki yerine geçti ve yemek neşe içinde sona erdi...

O akşam Esteve Ağa'yla oğlu kıra çıktılar. Epey zaman dışarıda kaldılar. Döndüklerinde çocuğun annesi, gözleri yolda, kendilerini beklemekteydi. Çiftçi, oğlunu getirirken:

- Kadın, dedi, öp onu. Çok dertli!

* * *

Jan, bir daha Arlesli kızın admı ağzına almadı. Ama onu hâlâ seviyordu; kendisine kızı bir başkasının kollan arasında gösterdikleri günden beri daha da sevmeye başladı. Ama ağzını açıp da bir şey söylemeyecek denli de onurluydu. Aslında, çocukcağızı öldüren de bu oldu ya!... Kimi zaman bir köşeye çekilir, hiç kımıldamadan saatler-

ce oturur, İdmi günler tarlaya gider ve tek başına, on gündelikçinin yapamayacağı işin hakkından gelirdi... Akşam olunca Arles yoluna düşer ve ta urukta, kentın sivri çan kulelerini görünceye dek yürür, soma dönerdi. Hiçbir zaman daha öteye gitmemiştı.

Çiftliğin adamları, onu hep böyle üzüntülü ve yalnız gördükçe, ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Bir yıkımdan korkuyorlardı... Bir defasmda anası, gözleri yaş içinde, oğluna bakarak:

- Bak Jan, dedi, beni dinle. Hâlâ istiyorsan, onu sana alırız...

Babası utancından kıpkırmızı kesilerek önüne baktı.

Jan başıyla "Olmaz!" dedi ve çıkıp gitti.

O günden soma, ailesini meraklandırmamak için durumunu değiştirdi, hep şen görünmeye başladı. Onu yeniden cümbüşlerde, boğa döğüşlerinde görür oldular. Fonvielle belediye seçimlerinde, farandolu o yönetti.

Babası, "Artık iyileşti," diyordu. Anasıysa, hep merak ediyor, oğlunu her zamankinden daha çok gözlüyordu... Jan, küçük kardeşiyle birlikte, kozahanenin yanında yatıyordu. Zavallı kadm, kendi yatağım odalarının yanmasına getirtti... Geceleri, kozalara bakmak gerekir diye...

Çiftçilerin piri Saint-Eloi Yortusu geldi çatı.

Çiftlik şenlik içindeydi. Herkese bol bol Châteauneuf şarabından sunuldu. Hele içilen pişmiş şarabın haddi hesabı yoktu. Soma kestane fişekleri atıldı, harman alanında çarkıfelekler yakıldı, çitlembik ağaçları rengarenk kâğıt fenerlerle donatıldı. Yaşasın Saint-Eloi! Hora tepe tepe bir hal oldular. Küçük oğlan yeni mintanım yaktı... Jan bile hoşnut görünüyordu. Anasıyla dans etti. Kadıncağız sevincinden ağlıyordu.

Gece yarısı, yatmaya gittiler. Kimsenin ayakta duracak hali yoktu... Jan'a gelince, o uyumamış, sonradan küçük oğlanın anlattığına göre, bütün gece hıçkırığa hıçkırığa ağlamış... Ah, diyorum ya, meğer adamakıllı abayı yakmış umarsız!

Ertesi gün şafakta, anası birinin koşarak odasından geçtiğini duyar. İçine doğar:

- Sen misin, Jan?

Jan, yanıt vermez, hemen merdivene koşar, anası da çarçabuk kalkar:

- Jan, nereye gidiyorsun?

Jan, ambara çıkar; kadıncağız da peşinden...

Jan, kapıyı kapar ve sürmesini çeker.

- Jan, Jancığım, yavrum. Söyle bana, ne yapacaksın?

Kadın, titreyen elleriyle mandalı bulmayaçalışın... Bir pencere açılır ve avlunun taşlarına "küt!" diye ağır bir şey düşer. İşte hepsi bu kadar...

Zavallı yavrucuk kendi kendisine, "Onu çok seviyorum. .. Gidiyorum ben.." demiş olmalı. Ah, bizler de ne zayıfyürekli insanlarız! Ama ne de olsa, nefretin aşkı öldürmemesi garip şey!

O sabah köy halkı, orada, Esteve'in çiftliği yönünden kim böyle haykırıyor, diye merak ettiler.

Bu, avluda, çığ ve kana bulanmış taş masanın önünde, oğlunun ölüsünü kollan arama almış inleyen, perişan ananın çığıydı.

PAPA'NTN KATIRI

Bizim Provence köylülerinin ikide birde sözlerine sokuşturduvukleri o güzel atasözleri, deyimler ve hikmetler arasında, şundan daha hoşunu, daha acayibini bilmiyorum desem yeri... Değirmenimin çevresinde, onbeş fersahlık yere kadar, gazez bağlayan, kin güden bir adamdan söz açıldığı zaman, "Aman, bu heriften kendinizi sakının!... Çiftesini tam yedi yıl soma atan Papanın katın gibidir" derler.

Epey zaman, bu deyim nereden gelmiş, bu "Papanın katın" neymiş, bu yedi yıl soma atılan çiftte de ne mene bir çiftymiş, soruşturdum durdum. Buralılardan hiçbiri buna yanıt veremedi; bütün Provence masallanm su gibi ezber bilen bizim fiffeci Francet Mamai bile... Francet de, benim gibi, bu deyimın altında, Avignon diyarında geçen eski bir olayın bulunduğu düşüncesinde. Ama o da, bu olayın ne olduğunu bilmiyor, ancak deyimi duymuş.

Yaşlı adam, biraz duraladıktan soma:

- Bunu bulsamz bulsanız, ancak Cncır kitaplığında bulabilirsiniz! dedi.

Bu düşünce bana uygun geldi; aslında Cırcır kitaplığı da, bizim kapının önündeydi. Gittim, tam bir hafta oraya kapandım.

Burası, olağanüstü bir kitaplık; her şeyi yolunda, şarirlere gece gündüz açık, günün her saatinde çalgı çalan küçücük, zilli kitaplık görevlileri de var. Burada çok tatlı günler geçirdim. Tam bir hafta, sırtüstü yatarak incelemelerde bulunduktan soma, sonunda aradığım şeyi, yani bizim katırın ve yedi yıl soma attığı o ünlü çiftenin öyküsünü bulabildim. Bu öykü, biraz safgönüllüce, ama güzel. Ben de size onu, dün sabah, kuru lavanta çiçeği kokan, sayfa işareti şeytan örümceğinden, zamane rengi bir yazmada okuduğum gibi anlatmaya çalışacağım.

* * *

Avignon'un Papalar zamamndaki durumunu görmeyen, hiçbir şey görmemiş saydır. O neşenin, o yaşamın, o canlılığın, o cümbüşlerin bir eşi daha yoktu. Sabahtan akşama dek, dinsel alaylar, türlü ziyaretler; çiçeklerle bezenmiş ve halılar asılmış sokaklar; Rhöne boyundan, bayrakları dalgalana dalgalana, donatılmış kadırgalar içinde buyur eden kardinaller; alanlarda Papa'nın Latince şarkı söyleyen askerleri; dilenci taşı uzatan keşişlerin kaynana zırlıtısı; soma kovanları çevresinde toplanan anlar gibi büyük Papalık sarayının çevresinde uğuldayarak kümelenen evlerde, en üst kattan alt kata dek dantela tezgahlarının tiktakı; papazlara sırmalı ayin kaftanı dokuyan mekiklerin gidip gelmesi; gül suyu kaplarını oyma oyma işleyenlerin küçücük çekiçlerinin tıkırtılan; çalgı yapımevlerinde göğüs tahtalan takılan sazlar; kumaşın anşımı hazırlayan işçi kızların ilahileri; üstelik de çanların gürültüsü ve uzaktan, hep köprü tarafından gelen davul sesleri... Çünkü bizim ülkenizin halkı, keyifli olduğunda kesinlikle dans eder. O zamanlar, kentin sokakları hora tepmeye dar geldiğinden, fifre ve davul çalanlar, Rhöneün serin meltemine karşı

Avignon köprüsüne kurulurlar; gece gündüz orada dans edilirdi. Ah, ne kutsal çağdı o! Ne mutlu bir kentti o! Teberler kesmezdi, devlet tutukevlerine, soğuşun diye şarap koyarlardı. Katlık nedir, savaş nedir bilinmezdi. Comtat'ın papaları halkı yönetmesini bilirlerdi. İşte bunun içindir ki, o çağı anımsadıkça halkın içi sızlar.

* * *

Hele içlerinde Boniface dedikleri yaşlı bir papacık vardı ki, öldüğünde bütün Avignon gözyaşı dökmekten bir hal olmuştu. Ne sevimli, ne nazik bir devletliydi! Katırının üstünden size öyle bir gülerdi ki! İster zavallı bir kökboya toplayıcısı, ister kentin yargıcı, kim olursanız olun, yanından geçtiniz mi sizi öyle terbiyeli terbiyeli kutsardı ki! Sözü'nün kısası, tam Yvetot'ya (*) yakışacak bir papaydı, ama gülüşündeki incelik, külahındaki küçücük bir merzengüç dalıyla, bir Provence Yvetotsuna uygun bir papa... Öyle Jeanneton'u filan da yokta. Bu saygıdeğer pederin tek Jeanneton'u, bağıydı, Avignon'dan üç fersah uzakta, Châ-

(*) A. Daudet burada, Beranger'nin 1813'de Fransa'da büyük bir ün kazanmış bir şarkısına anıştımada bulunuyor. Şarkının şu:

*Bir zamanlar bir Yvetot kralı vardı;
Tarihte pek adı geçmez,
Erken yatıp geç kalkardı,
Şan ve onur kaygısı uykusunu kaçırmazdı;
Derler ki Jeanneton'dan taç giymişti,
Ama pamuk takkeden bir taç!*

kıtasından da anlaşılacağı gibi bu düşlemsel Yvetot kralı, kendi halinde, herkesle iyi geçinir, iyi yürekli ve düşünür bir kral tipi olarak Fransız yazınına girmiştir. Hanlarda yolculara karşı pek eliaçık davranan hizmetçi kızlara da Jeanneton dendiğine göre, şarkıda Yvetot kralına taç olarak bir pamuk takke giydiren Jeanneton. hem şarkının yergi yönünü, hem de kralın halktan bir kimse olduğunu belirtmektedir.

teau-Neufün mersinleri arasında, elceğiyle dikip yetiştirdiği küçücük bir bağ.

Her pazar ikindi duasından soma, bu kutsal kişi, sevgili bağıyla cilveleşmeye giderdi ve orada, katın yanmasında, kardinalleri de çevresinde asma kütüklerinin altına uzanmış, şöyle ılık güneşe karşı bir yere oturdu mu, bağının şarabından (sonralan Château-Neuf des Papes adı verilen o yakut rengindeki güzel şaraptan) bir şişe açtır ve bağına seven gözlerle bakarak, yudum yudum içerdi. Sonra şişe boşalıp ortalık da kararmaya başlayınca, peşinde kardinalleri, neşe içinde kente dönerdi. Avignon Köprüsünden geçilirken, katın, davullann ve horaların arasından oynak bir rahvan tutturur, kendi de külahıyla oyun havasına tempo tutardı. Bu halini kardinalleri pek ayıplardı, ama halk, "Aman ne hoş yaradılışlı devletli! Aman ne iyi Papa!" diye onu pek severdi.

Château-Neuf deki bağından soma, Papanın şu dünyada en çok sevdiği şey, katırıydı. Adamcağız, katırı için sanki çıldırırdı. Her gece yatmadan önce, anın ziyaret ederdi; kapısı iyice kapalı mı, değil mi; yemliğinde bir eksiği var mı, yok mu diye... Gözü önünde bol şekerli, bol baharlı, Fransız yöntemiyle büyük bir kase şarap hazırlatmadan, sofradan kalkması olanaksızdı. Soma, kardinallerinin karşı çıkmalarına karşın, kaseyi kendi eliyle alıp kâtmna götürürdü... Ama doğrusu, o hayvan da, Tamı için, buna uyardı ya! Efendim o ne katırdı o! Sağlam ayaklı, parlak tüylü, geniş ve dolgun sağırlı, ponponlar, fiyonglar, gümüş çingiraklar, daha türlü türlü süsler içindeki kuru kafasını gururla kaldırmış, kızıl benekli, karayağız, güzel bir katır... üstelik, melek gibi yumuşak huylu, saf bakışlıydı, her zaman sallanan o iki uzun kulağıyla büsbütün babaya-

ni bir görünümü vardı. Bütün Avignon halkı, onu sayardı; sokağa çıkınca, kendisine edilen iltifatın sonu yoktu. Herkes biliyordu ki, Papanın gözüne girmek için en iyi yol buydu. Bütün o masum davranışına karşın Papanın katın, birçoklanm servete ve mala boğmuştu. Bunun bir örneği de, Tistet Vedene ve onun olağanüstü serüveniydi.

Bu Tistes Vedene, aslında, öyle arsız bir sokak çocuğuydu ki, babası kuyumcu Guy Vedene, elini şişe sürmek istemediği, üstelik çırakları da baştan çıkardığı için, kendisini evden kovmuştu.

Çocuk, altı ay Avignon sokaklarında sürttü durdu, ama özellikle papalık sarayı çevresinde dolaştı. Bunun nedeni de, çaplanın uzun zamandan beri papanın katıyla ilgili bir plan hazırlamış olmasıydı. Bu planın ne hınzırca bir şey olduğunu göreceksiniz... Bir gün, kutsal kişi hayvanına binmiş, yalnız başına surların altında gezinirken, bizim Tistet hemen karşılarında çıktı ve hayranlık içinde ellerini birbirine kavuşturarak:

- Aman Tanrı! dedi, ne de güzel katınımız var, saygıdeğer peder!... Bırakın da biraz seyredelim... Amanpapacığım, ne nefis katır!... Almanya İmparatorunda bile böylesi yoktur.

Soma katın okşamaya ve bir genç kıza söz söylüyor-muş gibi ona tatlı tatlı diller dökmeye başladı:

- Gel bana elmasım, pırlantam, inci tanem...

İyi yürekli papacık, pek duygulandı ve içinden:

- Ne iyi çocuk!... Kamıma ne iyi davranıyor!... dedi.

Ertesi gün ne oldu, bilir misiniz? Tistet Vedene, o parça parça olmuş san ceketim bir yana atıp sırtına dantellalı güzel bir giysi, mor ipekten kukuletalı bir pelerin giydi; ayaklarına da tokalı iskarpinlerini geçirdi ve kendisinin-

den önce yalnızca soylu çocuklarıyla kardinal yeğenlerinin alındığı ilahi okuluna girdi. İşte dolap çevirmek diye buna derler! Ama Tistet bununla da kalmadı.

Bu çapkın, Papa'nın hizmetine girer girmez o kendisine pek yaramış olan oyununu sürdürdü. Herkese karşı bunun bir karışlama katıra karşı bir özen, bir yaltaklanma, sormayın! Her zaman saray avlularında, elinde bir avuç yulaf ya da bir demet yoncayla dolaşın ve kutsal kişinin balkonuna karşı elindekileri şöyle bir silkerek "Bak, bunlar kime?" der gibi tavırlar takırmı. Bu ve buna benzer öyle numaralar yaptı ki, yaşlandığım duyumsayan papacık, sonunda ahıra bakma ve Fransız yöntemiyle hazırlanan şarap tayınım katıra götürme işini ona verdi. Bu da kardinalerin pek hoşuna gitmedi.

* * *

Hoş, aslında bu iş katırın da hoşuna gitmemişti ya!... Şimdi artık şarabın getirileceği saatlerde, her zaman beş altı ilahici çocuğun, pelerinleriyle, dantelalanıyla hemen samanın içine daldığını görüyordu. Soma da bir süre geçince, ahin sıcak ve nefis bir akide ve baharat kokusu doluyor ve Tistet Vedene, elinde binbir özenle taşıdığı Fransız yöntemiyle hazırlanmış bir kase şarapla sökün ediyor. İşte o zaman, zavalh hayvanın çilesi başlıyordu.

Öylesine sevdiği bu mis kokulu şarabı, içini ısıtan, sn-tma kanatlar takan o güzelim şarabı, ta oraya, yemliğine kadar getirip kendisine koklatmak hainliği yapıyor, sonra burun delikleri bu nefis kokuyla dolunca da, "Nah sana!" deniyor ve pembe aevli güzel içkinin tamamı, bu yumurcakların gırtlığına gidiyordu... Yalnızca şarabım çalmakla kalsalardı, neyse... Ama bütün bu küçük ilahici çetesi, şarabı çektiler mi ifrite dönüyorlardı!., Biri kulağım,

öbürü kuyruğunu çekiyor, Quiquet sırtına biniyor, Belu-guet külahını başına geçiriyordu. Bu çapkınların hiçbiri, hayvancağızın şöyle bir kış atmakla, bir çifte savuruvermekle, topunu birden, ta kutup yıldızına ya da daha da öteye gönderebileceğini aklına bile getirmiyordu. Ama ne yaparsınız! Serde papanm katın olmak vardı... Çocuklar ne yaparsa yapsm, hiç aldınş etmiyordu; yalnızca Tistet Vedene'e içerliyordu. Onu, arkasında dolaşır gördükçe, nallan kasmıyordu. Hani bunda da yerden göğe dek haklıydı yani. Bu Tistet kopuğunun kırdığı koz bini aşmıştı; hele içince öyle hain buluşlan vardı ki!...

Bir gün onu, ta saraym tepesindeki çan kulesine çıkarmayı aklına koymasın mı?.. Hani şunu bilin ki, bu size söylediğim şey, masal değil, tam iki yüz bin Provençeli bunu gözüyle gördü. Bir kez zavallı katının duyduğu o büyük korkuyu düşünün! Tam bir saat dolap beygiri gibi döne döne, karanlıkta bilmem kaç basamaklı kule merdiveninden tırmandıktan soma, birdenbire ışık içinde pınl pınl sahan-, lığa çıkıveriyor ve tam bin ayak aşağıda acayip bir Avignon kenti görüyor: Çarşıdaki dükkânlar fındık büyüklüğünde, kışlalarının önündeki askerler birer kırmızı kannca gibi, ötede gümüş bir tel üzerine kurulmuş ve üstünde boyuna dans edilen minnacık bir köprü... Vah zavallı hayvan! Korkudan ödü patlayacak!... Bastığı naradan sarayın bütün camlan zangır zangır titriyor.

Papacık can havliyle balkona fırlayarak:

- Ne oluyor? Ona ne yapıyorlar? diye bağıradursun, Tistet Vedene, avluya inmiş bile. Ağlar gibi yaparak, sanki saçını başını yoluyor:

- Ah kutsal peder, ne mi var? Daha ne olacak... Katı-

nnız... Tanrım! Şimdi ne yapacağız! Katırınızı görmüyor musunuz? Çan kulesine çıkmış!

- Kendi kendine mi?..

- Elbette kutsal peder, kendi kendine... Bakın, ta yukarda... Görüyorsunuz? Yalnızca kulakları görünüyor... Sanki bir çift kırlangıç gibi...

Umarsız Papa, gözlerini göğe kaldırarak:

- Aman Tanrım! dedi. Çıldırılmış sanırım! Kendini öldürecek... İnsene aşağı zavallı!..

Aşağı inmek ha! Katırın istediği şey de buydu, ama nereden? Merdivenden olamazdı. Merdiven denilen şeyden çıkılır, ama inişte belki yüz kez ayağını karma tehlikesi var... Zavallı katır, perişan bir durumda, gözleri evinden uğramış, hem sahanlıkta dört dönüyor, hem de Tistet Vedene'i düşünüyordu:

- Seni haydut seni! Şuradan bir kurtulursam... Yarın sabah yiyeceğin çiftiyi sen düşün!

Bu çirteatma düşüncesi, yüreğine güç veriyordu, yoksa dünyada dayanamazdı... Sonunda onu kuleden inçrebtfdiler; ama ne güçlüklerle... Hayvanı bir sedyeye koyarak bir sürü iplerle ve bucurgatlarla esenliğe ulaştırdılar. Papa'nınJcatorı olup da ipe bağlanmış ağustos böceği gibi, dört ^ğıbeşlukta,S)öylesine yüksekte asılı kalmak, ne -utamlacakşeydİ,bir kez düşünün! Hembütün Avignon halkı, bu olayı seyretmişti! -

Zavallıhayvan, bütün gece uyuyamadı. Kendisini hâlâ aşağıda halkm kahkahalarıyla, o uğursuz sahanlıkta dört dönüyor samyoTdu. Sonra o Tistet Vedene alçağım düşünüyor, ertesi sabah kerataya aşk edeceği o nefis çiftiyi hesaplıyordu. Ah dostlar, ne nefis çifte olacaktı o... Ahırda kendisine böyle güzel bir kabul töreni hazırlanırken

Tistet Vedene ne yapıyordu, biliyor musunuz? Kraliçe Jeanne'm saraymda diplomatik kurallarla görgü kurallarını öğrensinler diye kenttin her yıl Napoli'ye gönderdiği genç soylular arasında, Papamn bir kadirgasına binmiş, şarkı söyleye söyleye Rhöne ırmağı-boyunca gidiyordu. Tistet, soylu filan değildi, ama Papa, hayvana göstermiş olduğu özenden ve özellikle kurtarma günündeki çabalarından dolayı kendisini ödüllendirmek istemişti.

Ertesi sabah, katırdaki üzüntüyü görmeyin. Çıngıraklarını öfkeyle sallayarak kendi kendine:

- Ah haydut! Belki de bir şeyler sezdi, diyordu. Ama olsun, sen gidedur kerata, dönüşte yersin çifteyi! Merak etme, saklarım.

Ve sakladı da!

Tistet'nin gidişinden soma Papamn katın o rahat yasanıma, o eski alışkanlıklarına yeniden kavuştu. Artık ahırda ne Quiquet vardı, ne de Beliguet... O güzelim Fransız yöntemiyle hazn lanmış şarap günleri, yine geri gelmişti ve o günlerle birlikte, keyif, sırtüstü yatıp uyumalar, Avignon Köprüsü'nden geçerken göbek atmalar yeniden başlamıştı. Bununla birlikte, o çan kulesi serüveninden soma kente kendisine karşı biraz soğuk davranılıyordu. Yolunun üstünde fısıldaşmalar oluyordu; yaşlı kimseler başlanrı salıyor, çocuklar, birbirlerine kuleyi göstererek gülüşüyorlardı. O iyi yürekli Papa'nın bile, bu eski dostuna eskisi gibi güveni kalmamıştı ve pazar günleri bağ dönüşünde, sırtında şöyle bir şekerleme yaparken, aklına hep şu düşünce geliyordu: "Ya uyamınca kendimi çahkulesinin tepesinde bulursam!" Katır bunlan seziyor ve hiç ses çıkarmadan hep içine atıyor, acı çekiyordu. Yalnızca, Tistet'nin adı geçince, uzun kulaklan ürperiyor ve gülümseyerek, nallanm kaldırım taşlarına sürte sürte biliyordu.

Böylece yedi yıl geçti ve yedinci yılın sonunda Tistet Vedene, Napoli sarayından geri döndü. Henüz orada süresini doldurmamıştı, ama Papa'nın hardalcıbaşının birdenbire Avignon'da öldüğünü haber almış ve onun boşalan görevini gözüne kestirdiğinden, adaylar arasına girmek için ivedilikle dönmüştü.

Bu Vedene dolapçısı, öyle büyümüş öyle gelişmişti ki, sarayın geniş bekleme salonuna girince, kutsal peder onu birdenbire tanıyamadı. Şunu da söylemeli ki, Papacık da epey yaşlanmış ve gözlüksüz göremez olmuştu.

Tistet buna aldırmadı:

- Nasıl, kutsal peder, beni tamyamadımız mı? Ben Vedene'im.

- Vedene mi?

- Elbette. Hani şu Fransız yöntemiyle hazırlanmış şarabı katırınıza götüren!..

- Haaa! Evet, evet... Tamdım şimdi. Tistet Vedene... Ne iyi çocuktun sen!.. Şimdi bizden ne istiyorsun bakalım?

- Pek öyle büyük bir şey değil, kutsal peder!.. Sizden istediğim... Ha iyi ki anımsadım; katırınız ne yapıyor? Sağlığı yerinde mi? Oh, çok şükür!.. Sizden, ölen hardalcıbaşının yerine atanmamı isteyecektim.

- Sen... hardalcıbaşı ha?.. Ama pek gençsin! Kaç yaşındasın, bakayım?

- Yirmi yaşımı dolduralı iki ay oldu, devletlim! Yani katırınızdan tam beş yaş büyüğüm. Ah, yine anımsadım; bilseniz, katırımı nasıl da seviyordum. İtalya'da öyle göreceğim geldi ki... Kendisim görmeme izin verirsiniz, değilim? • • • ; • - , .

Papa'cık çok duygulanmıştı:

- Hay hay çocuğum, görürsün. Bu hayvancağızı böy-

leşine seviyorsan, artık ondan uzakta yaşamana gönlüm razı değildir. Bugünden soma, seni hardalcıbaşı sıfatıyla yamma alıyorum. Yine bizim kardinaller bağırıp çağıracak, ama ne yapalım? Alıştık artık... Yarın ikinci duasmdarı soma gel ve bizi gör; kardinallerimizin önünde sana yeni rütbenin simgelerini vereyim, soma da sana katın gösteririm. Sen de, ikimizle birlikte bağa gelirsin, olmaz mı? Hah hah hah... Haydi bakalım...

Tistet Vedene'nin bekleme salonundan çıkarken, eteklerinin sevinçten nasıl zil çaldığını, ertesi günkü töreni nasıl sabırsızlıkla beklediğini söylemeye gerek yoktur elbette! Ama sarayda ondan daha mutlu ve daha sabırsız biri daha vardı: Katır... Vedene'in dönüşünden ertesi günün ikinci duasma dek, bu müthiş hayvan bol bol yulaf yedi ve boyuna duvara çifte atma alıştırmaları yaptı. O da törene hazırlanıyordu...

Böylece, ertesi gün ikinci duası okunup bittikten sonra, Tistet Vedene, Papalık Sarayı'nın avlusuna girdi. Rahiplerin bütün ululan oradaydı: Kırmızı giysileriyle kardinaler, siyah kadifeler içinde şeytanın avukatı, küçük taçlarıyla manastırların başkeşişleri, Saint-Agrico Kilisesi'nin kahyalan, mor pelerinleriyle ilahiciler; daha küçük rütbeli din adandan, büyük üniformaların giymiş papalık askerleri, üç çile tarikatı, arkalarında çingirak taşıyan küçük bir çömezle Ventoux Dağı'nın dünyadan el çekmiş asik suratlı keşişleri, yan bellerine dek çıplak kırbaçlı keşişler, göz alıcı kaftanlarıyla zangoçlar, hepsi hepsi, kutsal su dağıtanlara, mumlan yakanlara, mumlan söndürenlere vannaya dek hepsi hazırды. Hiçbiri eksik değildi... Doğrusu görevlendirme töreni pek parlaktı. Çanlar, kestane fişekleri, güneş, müzik ve bütün bunlarla birlikte, uzakta Avignon

Köprüsü üstünde durmadan dans havalan çalan coşkun davullar...

Vedene, topluluğun ortasına gelip boy gösterince, boyu bosu ve güzel yüzü herkesi hayran bnaktı. Delikanlı, tam anlamıyla yakışıklı bir Provençeliydi, ama Provençelilerin sanşınlanndan... Uçlan kıvr kıvr uzun saçlan, sakal yerine, kap kacaklan işleyen sanatçı babasının demir işleme kaleminden dökülmüş altın zerrelerinden yapılmışa benzeyen ayva tüyleri vardı. Halk arasında, Kraliçe Jeanne'm kimileyin bu sarışın sakalı okşadığı konusunda bir söylenti bile dolaşmaktaydı. Nitekim, Vedene cenaplannnda da, kraliçelerce sevilmiş insanların o gururlu tavn, o dalgın hali görülüyordu.: O gün, kendi ulusuna bir güzellik olsun diye, Napoli kesimi giysisini çıkarmış, yerine Provence kesimi pembe şeritli bir ceket giymişti. Şapkasına da, uzun bir kara leylek tüyü takmıştı.

Hardalcıbaşı ortaya gelir gelmez, çevreyi pek kibar bir tavırla selamladı ve Papa'nın bulunduğu yüksekçe bir sahanlığa doğru ilerledi. Papa, hardalcıbaşılığm simgeleri olan san şimşirden bir kaşıkla safran renginde bir kaftanı kendisine orada verecekti. Katır, semeri vurulmuş, bağa yola çıkmaya hazır, merdivenin altında bekliyordu... Tistet Vedene, katınn yanma gelince, tatlı tatlı gülümsedi ve bir an duraklayarak hem hayvanın sırtını okşadı, hem de yan gözle, acaba kendisini seyrediyor mu diye, Papa'ya baktı. Durum pek iyiydi. Katır şöyle bir gerindi ve:

- Al sana haydut! Sana bunu yedi yıldır saklıyordum! diyerek öyle korkunç bir çifte aşketti ki, dumanı ta Pamperigouste'dan göründü. Zavallı Tistet Vedene'den artaka-

ey, içinde bir kara leylek tüyünün d ne d ne uğtuğu bir sarışın duman kasırgası oldu!

Katır ęiftesi her zaman böylesine korkunę değildir; ama bu katır, Papa'nın katırıldı. Soma da, düşünün bir kez, ęifteyi tam yedi yıl içinde saklamıştı... Din adamlarının kinciliğiyle ilgili bundan daha güzel bir örnek bulunamaz.

SANGUINAIRES DENİZ FENERİ

Dün gece uyuyamadım. Mistral öfkelenmişti; o gür sesinin çılgınlıkları beni sabaha dek uyutmadı. Bütün değirmen, rüzgâr esince, bir geminin yelkenleri ve ipleri gibi ısıklık çalan kırık dökük kanatlarını ağır ağır sallayarak çatırıyor; bozuk damından kiremitler savruluyordu. Uzakta, tepeyi kaplayan sık çamlar, karanlıkta çırpıyor ve hışırdıyordu. İnsan, kendini açık denizde sanıyordu.

Bu, bana üç yıl önce, ta Korsika kıyılarında, Ajaccio körfezinin ağzındaki Sanguinaires deniz fenerinde otururken geçirdiğim o güzelim uykusuz geceleri anımsattı.

Orası da, düşleme dalmak ve yalnız kalmak için arayıp bulduğum güzel bir köşeydi.

Kırmızımtırak ve yabancı görünümlü bir ada düşünün; bir ucunda deniz feneri, öbür ucunda Cenevizlerden kalma bir kule. Benim zamanımda bu kulede bir kartal oturuyordu. Aşağıda, deniz kıyısında, her yanını ot bürümüş olan bu yıkık karantina yapısı., soma çukurlar, sık fundalıklar, kocaman kayalar, birkaç yaban keçisi, yeeleri rüzgârda dalgalana dalgalana koşup duran Korsika atlan., ve yukarda, ta tepede, martıların kaynaşması içinde, bekçilerin bir aşağı bir yukarı gezindikleri apak sahanlığıyla, gotik biçimindeki yeşil kapısıyla, küçücük dökme kulesiyle

ve üstünde güneş vurunca parlayan ve gündüzün bile ışık veren façetalı büyük lambasıyla fener yapısı... İşte dün gece, bizim çamların uğultusunu dinleyerek gözümde canlandığı Sanguinaires adası, böyle bir adaydı. Bizim değirmeni satın almadan önce, açık havaya ve yalnızlığa gireksinmem olunca, gidip bu sihirli adaya kapanırdım.

Orada ne mi yapardım?

Burada yaptığımı; hatta daha da azını... Mistral ya da tramontamn (*) çok esmediği zamanlar, martıların, karatavukların, kırlangıçların ortasında, deniz kıyısındaki iki kayanın arasına oturur ve orada, hemen hemen bütün gün denizi seyretmenin verdiği tatlı bir uyuşukluk içinde kalırdım. Ruhun bu nefis sarhoşluğunu siz de bilirsiniz, değil mi? Artık insan ne düşünür, ne de düşünme dalar. Bütün benliğiniz sizden uzaklaşın, uçup gider, dağılır. İnsan, kimileyin denize doğru dalan bir martı, kimileyin güneşte iki dalga arasında yüzen köpük olur. An gelir, şu uzaklaşan vapurun beyaz dumanı, şu küçük geminin kırmızı yelkeni, şu su kabarcığı, şu sis yumağı, kısacası kendisinden başka her şey olur... Bilseniz, adamda böyle ne güzel yan uyku ve dağılma saatleri yaşadım!

Rüzgârın şiddetlendiği günlerde deniz kıyısı bannılmaz olunca, gider karantinanın avlusuna kapanırdım. Burası mis gibi biberiye ve yabancı pelin kokan küçük ve iç kapayıcı bir avluydu. İşte orada, eski bir duvar parçasının altmâ sığındım.

Çevremde, eskil gömütler gibi açık taş hücrelerin içinde ıssızlık ve üzücün güneşle birlikte dalgalanan o belirsiz kokusu yavaş yavaş içime sinerdi. Zaman zaman bir ka-

(*) Kuzey yeli.

pı açılır gibi olur ve otların üstünde hafif bir sıçrama duyulurdu: Bir keçi rüzgârdan kaçarak avluda otlamaya gelirdi. Beni görünce şaşırır ve çevik, başı yukarıda, bana çocuk gözleriyle bakarak, önümde dimdik kaindi.

Saat beş sularmda bekçiler, sesbüyütenle beni akşam yemeğine çağırırlardı. O zaman ben de, denizden yukarı doğru, fundalıklar arasından dimdik tırmanan keçi yolunu tutturur ve her adımda, başımı ben çıktıkça genişliyormuş duygusunu veren o ulu su ve ışık ufkuna çevirerek, yavaş yavaş fenere dönerdim.

* * *

Yukarısı pek hoştu! Geniş parke taşlarıyla, meşe kaplamalı duvarlarıyla, ortada dumanı tüten balık çorbasıyla (*) apak taraçaya ardına dek açılmış kapısıyla ve oradan içeriye giren bütün gün batımı renkleriyle o güzel yemek odasını hâlâ görür gibi oluyorum... Bekçiler sofraya oturmak için, beni orada beklerlerdi. Üç kişiydiler: Biri Marsilyalı, ötekiler Korsikalı. Üçü de' ufak tefek, sakallı, aym yağız ve çatlamış suratlar, keçi kılından aym yağmurluk; ama davranışları ve huylan birbirine tabana tabana karşıt...

Bu adamlann yaşayışlarında, iki ırk arasındaki aynm hemen görülüyordu. Marsilyalı diri ve becerikli, hep iş peşinde, hep kıpır kıpır, sabahtan akşama dek adada dört döner, bahçivanlık eder, balık tutar, kuş yumurtası toplar, geçerken yakalayıp sütünü sağlamak için keçilere fundalıklarda pusu kurar, ne balık çorbasım, ne de taratorunu eksik ederdi.

(*) *Bouillabaisse*: Fransa'nın güneyinde, özellikle Marsilya ve çevresinde pek ünlü bir tür sebzeli balık çorbası.

Korsikalılara gelince; onlar, fenerdeki işlerinden başka hiç ama hiçbir şeyle uğraşmazlar, kendilerini memur sayarlar ve bütün günlerini, mutfakta, o bitmek tükenmek bilmeyen "scopa" partileriyle geçirirlerdi. Ancak, sönen pipolarını ciddi bir tavırla yakmak, iri yeşil tütün yapraklarını avuçlarının içinde makasla kıymak üzere oyundan başlarını kaldırırlardı.

Ama, Marsilyalı da, Korsikalılar da senli benli, saf, içlerinden "Bu ne acayip adam!" demekle birlikte konuklarına karşı pek güler yüzlü, pek iyi insanlardı.

Doğrusu da bu ya! Keyif için gelip fenere kapanmak kimin aklına gelir? Belki de kendileri gibi günleri sayan, "Aman, sıramız gelse de evlerimize gitsek!" diye can atanların değil. Havalar iyi gittikçe, her ay bu mutluluğa kavuşurlar. Yönetmeliğe göre, bir ay fenerde, on gün de karada kalınıyor. Ama kış gelip de havalar bozulunca, yönetmelikpara etmez. Rüzgâr eser, dalgalar kabanır, Sanguinaries adası köpükten apak kesilir ve nöbette bulunan bekçilerin, kimi zaman pek üzücü bir durumda, iki üç ay kapalı kaldıkları olur.

Yaşlı Bartoli, bir akşam yemeğinde bana şunları anlattı:

- Bakın, başıma neler geldi, mösyö. Beş yıl önce, bugünkü gibi bir kış gecesi, yine işte şu sofrada başıma neler geldi, bilseniz! O akşam fenerde iki kişiydik: Ben, bir de Tcheco adındaki arkadaşım. Ötekiler, hasta ya da izinli; kısacası karadaydılar... Biz ikimiz, rahat rahat yemeğimizi yiyorduk. Arkadaşım birdenbire durdu, bir an tuhaf tuhaf bana baktı, soma, hop! ellerini uzatıp masaya yığılıverdi. Hemen yanma koştum, adamcağızı tartakladım:

- Hey, Tche! Hey, Tche!.. diye seslendim. Yanıt yok. Zavallı ölmüştü... Bendeki heyecanı siz düşünün! Belki bir saatten çok, cesedin karşısında zangır zangır titreyerek apıştım kaldım. Sonra hemen aklıma geldi: "Ya fener ne olacak?" Bir anda yukarıya fırlayıp feneri yaktım. Ortalığı karanlık basmıştı bile. Öyle bir gece ki, sormayın! Denizin, rüzgârın sesi değişmişti. Her an, merdivende biri bana sesleniyor gibiydi. Sonra, beni bir ateş bastı, bir susama. .. Ama kimse beni aşağıya indiremezdi, ölüden ödüm kopuyordu. Sonunda, şafak sökerken, biraz cesaret geldi. Bizim arkadaşı kaldırıp yatağına yatırdım; üstüne bir çarşaf, başucunda iki satırlık bir dua, sonra, haydi bakalım, yardım işaretine...

Ne yazık ki, deniz kabardıkça kabarmıştı. Boş yere yardım istedim durdum; kimseler görünmedi... Şimdi kaldık mı bizim zavallı Tcheco ile başbaşa?.. Hem Tanrı bilir, ne güne dek!.. Hiç değilse, gemi gelinceye dek yanımda kalsın, diyordum. Ama üç gün sonra gördüm ki, bu olanaksız... Ne yapmalı? Dışarıya mı çıkarmalı! Gömmeli mi? Kaya pek sertti ve adada sürülerle karga vardı. Adam-, çağızm onlara yem olması günahtı. Sonunda, karantinanın hücrelerinden birine götürüp bırakmayı akıl ettim... Bu üzücü angarya, beni bütün bir öğle sonu uğraştırdı. Hem yalnızca uğraşmak mı? Yüreğimi pek tutmak için neler çektim!.. Bakın, bugünlerde bile, rüzgârlı bir öğle üstü, adanın orasına yolum düşerse, bana hâlâ sırtımda ölü var gibi gelir...

Zavallı Bartoli! Anımsarken bile alnından terler boşanıyordu.

* * *

Sofrada uzun uzun, hep fenerden, denizden, deniz kazalarından, Korsika eşkıyalarından söz açardık. Sonra, gü-

neş batarken, ilk nöbeti alan bekçi küçük fenerini yakar, piposunu, matarasını, kenarları kırmızı, kaim bir Plutarque çevirisini (Sanguinaires adasının bütün kitaplığı buydu) aln ve ortadan yiterdi. Biraz soma, bütün deniz fenerinde bir zincir ve çıkırk gürültüsüdür kopardı.

Bu işler olup biterken ben de dışarıya, taraçaya gider oturardım. Batmak üzere olan güneş, bütün ufku peşine takarak, gittikçe daha hızlı suya inerdi. Rüzgâr sertleşir, ada mor bir renge bürünürdü. Gökyüzünde, tepenin üstünden ağn ağır büyük bir kuş geçerdi. Bu, Cenevizlerden kalma kuledeki yuvasına dönen kartaldı. Denizden azar azar sis yükselirdi. Az soma, adamn çevresindeki ak köpük kıvrımından başka, her şey ortalıktan silinirdi... Birdenbire başınım üstünden gür ve tatlı bir ışık dalgası fışkrnrđı. Artık fener yanmıştır. Parlak ışık bütün adayı gölgede bırakarak gider, denizde engine dökülürdü. Ben de, her geçişinde bana da biraz ışık sıçratan bu büyük ışık dalgalarının altında, karanlığa gömülü kalırdım... Ama rüzgâr, biraz daha sert esmeye başlayınca, içeriye girmek gerekirdi. El yordamıyla kocaman kapıyı kapatır, kol demirini vurur, sonra, hep el yordamıyla, altımda sallanan ve ses çıkaran küçük bir dökme demir merdivenden yukarı tırmanarak, fenerin ta tepesine çıkardım. Bakın, burası gerçekten ışık içindeydi.

Tam altı sna fitilli pek büyük bir Carcel lambası düşünün. Fenerin, kimileri kocaman birer bilim mercekle kaplı, kimileri de alevi rüzgârdan korumak için takılmış büyük ve sabit bir camekana açılan çeperleri, yavaş yavaş bu lambanın eksenini çevresinde döner., buraya girince gözlerim kamaşırđı. Bütünbu bakırlar, çinkolar, bu ak madenden yansıtaçlar, büyük mavimtaak dairelerle dönen bu ka-

bank billur duvarlar, bütün bu aylalı panâtilar. b
cümbüşü, bir an başımı döndürdü.

Ama yine, yavaş yavaş gözlerim alıştırdı. Gide
lambanın altına, uyumamak için Plutarque'mı yüksek se
le okuyan bekçinin yanına oturdum...

Dışansı zifiri karanlık, dipsiz bir uçurum. Rüzgâr, ca-
mekanım çevresindeki balkonda, deli gibi uluyarak dola-
şır, fener çatırdar, deniz homurdanırdı. Adanın bir ucunda
dalgalar, suya gömülü Kayalann üstünde top gibi patlardı...
Zaman zaman, görünmeyen bir el cama vururdu: Işığım
çektığı bir gece kuşu gelir, cama çarparak başı parçalanır-
dı. Sıcak ve kıvılcım saçan fenerde, alevin çitirdismandan,
damlayan yağın, boşanan zincirin gürültüsünden, bir de
Phalereli Demetrius'un yaşamöyküsünü okuyan bekçinin
tekdüze sesinden başka bir şey işitilmezdi.

***

Gece yarısı olunca, bekçi yerinden kalkar, fitillere bir
göz atardı. Soma ikimiz de inerdik. Merdivende gözlerini
uğuştura uğuştura nöbeti devralmaya gelen arkadaşa ras-
lardık. Kendisine matarayla Plutarque teslim edilirdi... Son-
ra, yatmaya gitmeden önce bir an, zincirlerle, ağırlıklarla,
çinko depolar ve iplerle tıklım tıklım dolu dipteki odaya
girdik. Burada bekçi, küçücük lambasının ışığında de-
niz fenerinin her zaman açık duran büyük defterine şunla-
rı yazardı:

*Gece yarısı, deniz dalgalı, fırtına. Enginde bir gemi
görölmüştür.*

SEMILLANTE'IN CAN ÇEKİŞMESİ

Geçen akşamki mistral, bizi Korsika kıyısına attığına göre, hazır oradayken, durun da size korkunç bir deniz öyküsü anlatayım. Oranın balıkçıları, gece toplantılarında sık sık bundan söz ederler. Ben de, raslantıyla bu olay konusunda pek ilginç şeyler öğrendim.

Bundan iki üç yıl önceydi.

Yedi sekiz deniz gümrüğü kokusuyla birlikte Sardenya Denizi'nde dolaşıyordum. Benim gibi acemiler için pek çetin bir yolculuk! Bütün mart ayında bir gün bile hava düzelmemişti. Doğu rüzgârı boyuna üstümüze çullanıyor, denizin öfkesi bir türlü geçmiyordu. .

Bir akşam fırtınadan kaçarken, bizim gemi Bonifacio Boğazı'nın girişinde, bir sürü adacığın ortasına sığınıp demir attı... Bu adacıkların görünümü hiç de öyle gönül çekici değildi: Üstü kuşlarla örtülü kocaman yoluk kayalar, birkaç küme pelin, birbirine karışmış yabancı sakız ağaçları, şurada burada, çamura saplanıp çürümekte olan tahta parçaları... Ama doğrusu geceyi geçirmek için bu korkunç kayalar, içine dalgaların birdenbire girip çıktığı bu yarı güverteli köhne kayığın başaltından bin kat daha iyiydi. Biz de ne bulduysak, ona razı olduk.

Karaya çıkar çıkmaz, tayfalar balık çorbası pişirmek için ateş yakarken, reis beni çağırıyor ve adanın bir ucunda sisler içine gömülmüş beyaz bir duvarla çevrili bir yeri göstererek:

- Mezarlığa gelir misiniz? diye sordu.

- Ne mezarlığı, Lionetti Reis? Neredeyiz yahu?

- Lavezzi Adalanndayız, efendim. Semiilante'daki altı yüz kişiyi buraya gömdüler, tam firkateynin bundan on yıl önce parçalandığı yere... Zavallılar! Pek ziyaretçileri yoktur. Hazır buradayken, gidip kendilerine bir merhaba desek iyi olur...

- Hay hay, reis!

***

Görseniz, Semillante Mezarlığı nasıl da üzüntü verici bir yerdi! O alçak duvarcığı; paslı, açması güç demir kapısı; sessiz ve ıssız kiliseciğı ve otların altmda kalmış yüzlerce siyah haç, hâlâ gözlerimin önündedir. Ne her zaman taze çiçeklerden bir çelenk, ne de herhangi bir andaç! Hiçbir şey yok... Vah zavallı kimsesiz ölüer! Talihin kendilerine hazırladığı bu mezarlarda, kimbilir nasıl da üşürler!

Orada bir an diz çöküp kaldık. Reis, yüksek sesle dualar okuyordu. Mezarlığın tek bekçisi iri iri martılar, başımızın üstünde dönüp duruyor; boğuk çığlıkları denizin yankınmalarına karışıyordu.

Dua bitince, üzüntülü üzüntülü kayığımızın bağı olduğu yere döndük. Biz mezarlıktayken tayfalar boş durmuşlardı. Bir kayanm dibinde, alev alev yanan büyük bir ateşle dumani tüten bir tencere bulduk. Çevresine halka olup oturduk ve ayaklarımızı ateşe uzattık. Çok geçmeden, her birimize, içine ikişer dilim kara ekmek batırılmış birer çanak dolusu balık çorbası verildi. Kırmızı toprak çanak-

lanmızı dizlerimize dayayarak karnımızı doyurduk. Yemek sessiz geçti. Islanmıştık, karnımız acıkmıştı, sonra mezarlığa da pek yalandık... Ama yine de çanak boşalınca pipolar rattürüldü ve hafiften konuşılmaya başlandı ve elbette Semillante'dan söz açıldı.

Ben, başını ellerinin arasına almış, dalgın dalgın ateşe bakan reise:

- Peki ama, bu kaza nasıl oldu? diye sordum.

~İyi yürekli Lionetti, derin derin içini çektikten soma:

- Nasıl mı oldu? dedi. Yazık mösyö, bunu kimsecikler bilmiyor. Bütün bildiğimiz şu: Kırım'a gidecek askeri yüklenen Semillante, kazadan bir gün önce, akşama doğru Toulon'dan kalkmış. Hava kötüymüş, geceleyn daha da kötülemiş. Bir yandan rüzgâr, bir yandan yağmur. Denizde görülmemiş bir fırtına... Sabah olunca, rüzgâr biraz kırılmış, ama deniz yine o deniz... Üstelik, Tanrı'nın belası bir sis... Öyle ki, dört adım ötedeki fenerler bile seçilemiyor. Ah bu sisler, mösyö, bilmezsiniz ne hain şeylerdir... Yine neyse,-ama bence belki de-öğleye doğru Semillante'm dümeni kopmuş olmalı. Çünkü ne denli sis olursa olsun, gemide bir sakatlık olmasaydı, kaptan onu burarlarda kayaya vurup parçalatmazdı elbet. Aslında kaptan, hepimizin tamdığı yaman bir gemiciydi. Korsika'da tam üç yıl liman başkanlığı yapmıştı. Bütün kıyıyı benim gibi iyi bilirdi. Ben ki bundan başka bir şey bilmem.

- Semillante saat kaçta kazaya uğradı, dersiniz?

- Öğle zamanı olacak. Evet mösyö, tam öğle zamanı... Ama böyle bir siste öğle zamanının zifiri geceden pek farkı yoktur. Kıyı gümrükçülerinden biri bana şunları anlattı: O gün, saat on bir buçuk sularında pancurlan bağlamak için kulübesinden dışarı çıkmış. Tam o sırada, rüzgâr

başından kasketini uçurmuş. Adamcağız, dalgalara kapılıp öbür dünyayı boylama tehlikesini göze alarak, emekle-ye emekleye, kıyı boyunca koşmaya başlamış. Eh, mal canının yongasıdır. Bilirsiniz ki, gümrükçüler zengin değildir, kasketlerse pahalı. Neyse, anlattığına göre, bir an başını kaldırınca tam yanbaşında, sisler içinde, Lavezzi adaları yönüne yollanan, yelkenleri inik, kocaman bir gemi görmüş. Bu gemi öyle hızlı yol alıyormuş ki, bizim gümrükçü iyice görmeye bile zaman bulamamış. Ama kuşkusuz, bu Semillante'dı. Çünkü yarım saat sonra, adalarda çobanlık eden biri bu kayaların üzerinde... Hah, işte size söz ettiğim çoban da geldi. Gördüklerini size kendisi anlatsın. Merhaba, Palombo! Gel de ısın biraz. Korkma be canım!

Bir süreden beri bizim ateşin çevresinde dönüp dolaşan kukuletalı bir adam, korka korka yammıza geldi. Adada çoban olup olmadığını bilmediğim için, kendisini tayfadan biri sanmıştım.

Bu cüzamlı ve hemen hemen akıldan yoksun, yaşlı biriydi. Bilmem hangi skorpit hastalığı yüzünden, dudakları korkunç bir biçimde büyümüş ve sarkmıştı. Kendisine bin bir zorlukla konuyu anlatabildik. O zaman bir parmağıyla hasta dudağını yukarıya kaldırarak, bize gerçekten o gün kulübesindeyken, öğleye doğru, kayalardan korkunç bir çatırtı duyduğunu anlattı. Bütün adayı su basmış olduğundan, hemen dışarıya çıkamamış, ancak ertesi gün kapısını açınca, bütün kıyı boyunun denizin attığı kalıntı ve cesetlerle dolu olduğunu görmüş, korkudan ödü kopmuş ve hemen Bonifacio'ya gidip halka haber vermek üzere sandalına koşmuş.

Konuşmaktan yorulan çoban oturdu ve sözü reis aldı:

- Evet efendim, bize haber veren, bu zavallı yaşlı adamdır. Korkudan sanki deliye dönmüştü. Bu olaydan sonra da aklı bir türlü başına gelmedi ya! Eh pek de haksız değil, doğrusu. Düşünün bir kez. Kumsalda altı yüz ceset, tahta ve yelken parçalarıyla karmakarışık yatıyor. Zavallı Semillante!... Deniz onu öyle paramparça, öyle didik didik etmişti ki, bizim çoban Palombo, bütün kalıntıların arasından ancak kulübesinin çevresine bir çit çekebilecek kadar tahta çıkarabildi. Gemidekilere gelince., hemen hemen hepsinin yüzü bozulmuş, korkunç yaralar içinde... Onları öbek öbek, birbirlerine takılmış görmek, yürekler açışıydı. Kaptanı üniformasıyla, gemi papazını ayinlerde boynuna geçirdiği işlemeli salıyla bulduk. Bir köşede, iki kaya arasında, küçük bir miço, gözleri açık yatıyordu. Yaşıyor gibiydi. Ama nerede! Hiçbirinin kurtulamaması yazgıda varmış!

Reis burada sözünü kesti ve:

- Dikkat, Nardi, diye bağırdı; baksana, ateş sönüyor!

Nardi ateşe birkaç ziftli tahta parçası attı. Ateş hemen canlandı. Lionetti sözünü sürdürdü:

- Bu serüvenin asıl üzücü yanı şu: Kazadan üç hafta önce, tıpkı Semillante gibi Kırım'a gitmekte olan küçük bir korvet, hemen hemen aynı yerde, aynı biçimde kazaya uğramıştı. Yalnız o sefer, biz yetişmiş ve gemide bulunan yirmi kadar taşımacı eri ve tayfayı kurtarmıştık... Zavallı taşıma atlarının durumu bitikti elbette. Kendilerini Bonifacio'ya götürdük. Liman Başkanlığında iki gün bizimle birlikte kaldılar. Üstleri başları kuruyup da kendilerine gelir gelmez, haydi bakalım, yolunuz açık olsun, Toulon'a döndüler. Çok geçmeden, yeniden Kırım'a gitmek üzere gemiye bindirildiler... Bilin bakalım hangi gemiye!.. Evet! Semillante'a! Hepsini,

yirmisini birden, şuracıkta, ölüler arasında bulduk. İlk kazadan soma alıp evime götürdüğüm ve öyküleriyle bizi hep güldüren, ince bıyıklı, sarışın ve yakışıklı bir Parisli onbaşının cesedini kendi elceğimle kaldırdım... Onu öyle görmek yüreğimi parçaladı! Hey Tanrım!...

Artık zavallı Lionetti, üzüntü içinde piposunun küllerini silkti ve bana iyi geceler dileyerek yağmurluğuna sarınıp uzandı... Gemiciler, bir süre daha, aralarında alçak sesle konuştular... Soma birbiri ardından pipolar söndü... Artık konuşulmaz oldu. Yaşlı çoban kalkıp gitti. Ben de uyuyan tayfalar arasında, düşlemlerimle başbaşa kaldım.

Anlatılan o acıklı öykünün henüz etkisi altında, kafamda zavallı ölü gemiyi ve yalnızca martıların tanık olduğu ö korkunç can çekişmeyi canlandırmak istedim. Kaptanın gösterişli üniforması, gemi papazının ayın giysisi, yirmi taşımacı er gibi, dinlerken mim koyduğum noktalar, bu acıklı olayın bütün akışını kestirmeme yardım etti. Firka-teynin gece vakti Toulon'dan yola çıktığım görür gibiydim. Gemi limandan çıkıyor; deniz kötü, rüzgâr korkunç., bereket versin ki kaptan, aslan gibi bir denizci ve gemide herkesin içi rahat...

Sabah olunca denizden perde perde sis yükseliyor. Kaygı başlıyor. Bütün tayfa yukarıda... Kaptan, kulesinden ayrılmıyor... İçine askerlerin tıklım tıklım dolduğu orta ambar, karanlık; hava sıcak; birkaç hasta, çantalarına yaslanmış. Gemi korkunç sallanıyor; ayakta durulamıyor. Çoğu öbek öbek yere oturmuş, sıralara yapışarak birbirleriyle konuşuyor. Karşısındakine söz anlatmak için bağırarak gerekiyor. Korkmaya başlayanlar da var... Dinleyin, balon

ne diyorlar! Buralarda sık sık kaza olurmuş. Bunu, taşımacılar söylüyor. Anlattıkları şey, öyle yüreği pekleştiren soyundan değil. Özellikle onbaşılı, her zaman işi şakaya vuran bir Parisli, alaylarıyla herkesin tüylerini diken diken ediyor:

- Kaza mı? Aldırmayın canım, safasma doyum olmaz. Buzlu buzlu bir banyo yaparız, olur biter; sonra da bizi Lionetti. reinin evinde kara tavuk yiyelim diye Bonifacio'ya götürdüler mi, tamam!..

Taşımacılar basıyor kahkahayı...

Birdenbire, bir çatırtı... Ne var, ne oluyoruz?

Orta ambardan koşarak geçen sırlıslık bir tayfa:

- Dümen koptu! diyor.

Bizim çoşkun onbaşı:

- İyi yolculuklar! diye bağırıyor; ama kimsede gülecek hal yok.

Güvertede korkunç bir gürültü; sisten kimse birbirini göremiyor. Gemiciler korku içinde, el yordamıyla gidip geliyorlar. Artık dümen yok! Manevra yapılamaz. Akıntıya kapılan Semillante, kuş gibi uçuyor... İşte o sırada gümrükçü, geminin gelip gittiğini görüyor; saat on bir buçuk... Firkateynin burnunda top gibi bir şey patlıyor. Aman, kaya var, kaya var!... Bitti artık, artık umut kalmadı. Gemi dosdoğru kıyıya gidiyor... Kaptan, kamarasına iniyor. Az soma üniformasını giymiş, yine kuledeki yerine dönüyor... Ölmek için kendisine çeki düzen vermiş.

Orta ambardaki askerler kaygılı, hiçbir şey söylemeden, birbirleriyle bakışıyorlar... Hastalar kalkmaya çabalıyor... Küçük onbaşı artık gülmez olmuş... İşte tam o sırada kapı açılıyor ve ayinlerdeki kılığıyla geminin rahibi görünüyor: *

- Diz çökün, çocuklarım!

Herkes diz çöküyor. Papaz, gür bir sesle, can çekişenlerin duasını okuyor.

Ansızın korkunç bir çarpışma, bir çığlık, bir tek çığlık, ürkünç bir çığlık, uzanan kollar, kenetlenen eller, ölümün ürkmüş bakışlarda şimşek gibi çakan düşlemi!..

Tanrı acıyıcı ve esirgeyicidir!

Böylece, kalıntıları çevreyi saran zavallı geminin ruhuna, on yıl soma, biraz yaşam vererek bütün geceyi düşlemlerimle geçirdim... Uzakta, boğazın içinde fırtına kudurdukça kuduruyor ve ortadaki ateşin alevi, rüzgârın altında eğilip bükülüyordu. Ben de kayaların dibinde bizim kayığın sürekli halatını gıcırdatarak bocaladığımı duyuyordum...

GÜMRÜK KOLCULARI

Lavezzi Adalarına o üzücü gezide bindiğim *Emille* adlı gemi. Porto-Vecchio'ya b[^]ğli köhne bir gümrük teknesiydi, yan güverteli, rüzgârdan, dalgalardan ve yağmurdan korunmak için, ancak bir masayla iki yatak alabilecek genişlikte, bir tek katranlı başaltısı bulunan bir gemi. Fırtınalı günlerde, tayfanın durumu görülecek şeydi. Yüzleri su içinde kalırdı; sırsıklam olmuş ceketlerinin, kazana konmuş çamaşır gibi dumanı tüterdi. Bu zavallılar, kara kışta, bütün günlerini, bütün gecelerini, ıslak sıraların üzerine bütölerek, bu insanı hasta eden rutubet içinde titreşmekle geçirirlerdi. Çünkü gemide ateş yakılmazdı ve kıyıya kapagı atmak da, çoğu kez pek güç olurdu... Ama yine de, içlerinden bir teki bile durumundan yakınmazdı. En kötü havalarda, onlarda aynı boyuneğişi ve aynı neşeyi gördüm. Ne de olsa, bu deniz kolcularının yaşamı pek üzünçlü!

Hemen hemen hepsi de evli, karada çocuk çocukları var; ama kimi zaman aylarca, bu baş ağntıcı kıyılarda volta vurdukları olur. Bütün yiyecekleri, biraz küflü ekmelele yaban soğanından başka bir şey değildir. Et, şarap hak getire. Yılda kazandıkları beş yüz frankla ete, şaraba paramı yetişir? Yılda beş yüz frank! Kıyı boyundaki kulübelelerinin durumunu, çocuklanmn yalınayak dolaşıp dolaşma-

dığımı artık siz düşünün! Ama ne çıkar? Hepsi de durumundan hoşnut görünüyor. Başaltının önünde yağmur suyuyla dolu kocaman bir varil bulunur, gemiciler oradan su içerler. Bu zavallıların, son yudumu içip bitirdikten sonra, taslarını silkerek öyle keyifle bir "Oh!" deyişleri vardır ki, bu "oh," o keyfin hem gülünç, hem de dokunaklı bir anlamı...

Hepsinin en şeni, durumundan en hoşnut olam, Palombo dedikleri yağız ve bodur bir Bonifaciolü idi. Palombo'nun işi gücü, en azgın havalarda bile şarkı söylemekti. Dalgalar ağır bastığı, alçalan gökyüzünden ince ince dolu yağdığı zaman herkes, orada, kulak kırışte, el yelken ipinde, rüzgârın nereden geleceğini gözlerken, bütün gemi halkının bu büyük sıkıntısı ve derin sessizliği içinden bizim Palombo'nun rahat rahat şarkı söylediği duyulurdu.

*Olur mu hiç, efendim;
Bu ayrıcalık benim...
Köyünden ayrılamaz;
Uslu kızdır Lisette'im...*

İsterse bora kopsun, bütün direklerle yelkenler inim inim inlesin, gemi bocalasın dursun, içine su dolsun; vız gelir... Bizim kolcunun şarkısı bir kez başladı mı, dalgaların ucunda-batıp çıkan bir martı gibi yolunu sürdürür. Kimileyin rüzgârın sesi bastırınca sözcükler işitilmez olur, ania iki dalga arasında şıpır şıpır damlayan suların içinden, yine ünlü nakarat çıkagelir:

*Köyünden ayrılamaz;
Uslu kızdır Lisette'im...*

Ama bir gün, rüzgârlı ve yağmurlu bir gün, Palombo'nun sesi çıkmadı. Bu öyle garibime gitti ki, başaltından seslendim:

- Hey, Palombo, artık şarkı yok mu?

Palombo yanıt vermedi. Sırasının üstüne uzanmış, kıpırdamadan yatıyordu. Kendisine yaklaştım; dişleri birbirine çarpıyor, bütün vücudu ateşten zangn zangır titriyordu. Arkadaşları bana üzgün üzgün:

- *Pountoura'sı* tuttu! dediler.

Pountoura dedikleri şey, bir sırt ağrısı, yani zatülcenp-tir. Bu geniş kurşuni gökyüzü, bu sırsıklam kayak, yağmur altında fok derisi gibi parıl parıl eski bir kauçuk pelerine sarınmış bu zavallı hasta, ömrümde gördüklerimin en üzücüsüydü. Bir süre soma, bir yandan soğuk ve rüzgâr, bir yandan da gerninin sarsıntısı, hastalığı büsbütün artırdı. Sayıklamalar başladı. Karaya yanaşmak gerekti.

Epey çabaladıktan sonra, akşama doğru, ancak birkaç deniz kuşunun havada çizdiği dairelerle şenlenen çorak ve ıssız küçük bir limana girebildik. Çepeçevre kumsalda büyük ve yalçm kayalar, birbirine kenetlenmiş, koyu yeşil, mevsimi belli olmayan ağaççıklar yükseliyordu. Aşağıda, deniz kıyısında kül rengi pancurlarıyla beyaz bir ev... Burası gümriktü. Bu ıssızlığın ortasında, bir üniforma kasketi gibi üzerine numara yazılmış bu devlet yapısının korkunç ve sıkıcı bir görünümü vardı. Zavallı Palombo'yu oraya indirdiler. Doğrusu bir hasta için pek sıkıntılı bir yer!.. Gümrük memurunu, ateşin karşısında, çoluk çocuğuyla, yemek yerken bulduk. Hepsinin yüzü soluktu, sıtmadan bü-yümüş gözlerinin çevresinde halkalar oluşmuştu. Gümrükçünün oldukça genç olan karısı, kollarında yavrusuyla bizimle konuşurken tir tir titriyordu.

Denetmen bana yavaşça:

- Burası pek kötü bir yerdir, dedi. Her iki yılda bir buraya yeni bir memur göndeririz. Sıtma hepsinin kanını kurutur.

Hastaya hekim getirmek gerekiyordu. Buraya en yalın hekim, Sartene'de, yani altı yedi fersah uzaktaydı. Ne yapmalı? Bizim gemicilerin durumu bitikti. Çocuklardan birini göndermek de olmazdı; Sartene epey uzaktı. O sırada kadın, pencereden sarkarak dışarıya seslendi:

- Hey Cecco! Cecco!...

İçeri uzun boylu, iri yan, koyu renkte yün külahı ve keçi kılından yamçısıyla tam bir kaçakçı ya da eşkiya kıylıklı bir delikanlı girdi. Karaya indiğimizde onu kapının önünde oturmuş, ağzında kırmızı piposu, bacakları arasında bir tüfekte görmüştüm. Ama, bilmem neden, bizi görür görmez ortadan yitmişti. Belki yanımızda jandarma var sanmıştı. İçeri girdiğinde, gümrükçünün karısı biraz kızarıyor gibi oldu. Bize:

- Amcamın oğlu, dedi. Korkmayın, fundalıklar arasından da yolunu bulur o.

Soma hastayı göstererek, kulağına bir şeyler fısıldadı. Adam yanıt vermeden başını eğdi, çıktı, ıslıkla köpeğini çağırdı; tüfeği omzunda, kayadan kayaya sıçrayarak gözden yitti.

Bu sırada, denetmenden ödleri kopmuş benzeyen çocuklar, kestaneyle "brucio"dan (*) oluşan yemeklerini ivedi bitirmekteydiler. Sofrada sudan başka bir şey yoktu. Bir parçacık şarap olsaydı, bu çocuklara nasıl da yarardı! Ah yoksulluk! Sonunda anneleri, onları yatırmaya götürdü.

(*) Beyaz peynir.

Babalan, fenerini yakarak kıyı boyunu şöyle bir dolaşmaya yollandı. Biz de ateşin karşısında, sanki hâlâ denizdeymiş de dalgalarla sallamyormuş gibi döşeğin üstünde çırpınıp duran hastamızın baş ucunda kaldık. Ağnsını biraz olsun dindirmek için tuğla ısıtıp böğrüne koyuyorduk. Bir iki kez, yatağına yaklaştığımda zavallı beni tamdı ve teşekkür etmek için, bin bir güçlkle elini, pörtük pörtük ve ateşten çıkardığımız tuğlalar gibi hummalar içinde yanan elini uzattı...

Üzücü bir gece, kısacası! Dışında gün batır batmaz, hava yine bozmuşta; bir gümbürtüdür, bir köpüklenmedir, suyla kayalar arasında bir cenkleşmedir gidiyordu. Zaman zaman enginden gelen bir rüzgâr, körfeze dek sokuluyor ve bütün evi sarsıyordu. Bunu alevlerin birdenbire yükselmesinden duyumsuyorduk. Ansızın kıvılcımlanan ateş, bir an, ocağın çevresinde sıralanmış, enginlere ve engin ufuklara alışkanlığın verdiği o anlatım dıngunluğuyla ateşi seyreden gemicilerin donuk yüzlerini aydınlatıyordu. Kimi zaman da Palombo, hafif hafif inliyordu. O zaman bütün gözler, zavallı arkadaşım, kimsesiz ve yardımsız can çekişmekte olduğu karanlık köşeye çevriliyor, göğüsler kalkıp iniyor, derin derin iç çekmeler duyuluyordu. Kendi talihsizliklerinin, bu sabırlı ve sessiz deniz işçilerinin yüreğinden koparabildiği şey, işte buydu. Ama yok, aldaniyorum. İçlerinden biri, ateşe çalı çırpı atmak için önümden geçerken, bana yavaşça, üzüntülü bir sesle:

- Ah efendim, dedi, kimi zaman şu işte çok sıkıntı çektiğimiz olur!..'

CUCUGNAN PAPAZI

Her yıl Chandeleut yortusunda, Avignon'da Provence'li şairler, güzel şiirler ve nefis öykülerle tıka basa dolu, küçük ve eğlenceli bir kitap yayımlarlar. Bu yılınki, hemen şimdi elime geçti. İçinde biraz kısaltarak size çevirmeye çalışacağım olağanüstü bir öykü var... Parisliler, tasınızı uzamı. Bu kez size katışıksız Provence kaymağı sunuluyor...

* * *

Rahip Martin, Cucugnan papazıydı.

Cucugnanlılan baba gibi sever, ekmek gibi kutsal, altın gibi katışıksız bir adamcağızdı. Cucugnanlılar tapınmada kendisini biraz daha hoşnut etselerdi, Cucugnan yeryüzünün cenneti olurdu. Ama ne yazık ki, günah çıkardığı yerde örümcekler cirit atıyor; o güzelim paskalya gününde, kutsal ekmekler kutsal kaplarının dibinde küfleniyordu. Papazcığm bu durumdan yüreği sızlıyor ve hep, "Bunları hak yoluna sokmadan canımı alma!" diye Tann'ya dualar ediyordu.

Sonunda Tanrı onun bu duasını kabul etti.

Bir pazar günü, İncil faslımdan soma Mösyö Martin kürsüye çıktı.

* * *

- Kardeşlerim, dedi, ister inanın, ister inanmayın, geçen gece, ben Tanrımn günahlı kulu, cennetin kapısına vardım.

Çaldım, kapıyı Saint Pierre açtı:

- Vay, siz misiniz sevgili Mösyö Martinciğim, dedi. Hangi rüzgârlar sizi buraya attı? Acaba bir buyruğunuz mu var?

- Saint Pierreim, efendim, siz ki cennetin günah-sevap defteriyle anahtarına sahipsiniz, çok meraklı görünmek gibi olmasın ama, bana burada kaç Cucugnanlı bulunduğunu lütfen söyler misiniz?

- Hay hay Mösyö Martin, oturun da şu konuyu birlik-te bir gözden geçirelim.

Saint Pierre defterini eline aldı, açtı ve gözlüklerini takarak:

- Hele bir bakalım. Cucugnan'dı değil mi? Cu... Cu... Cucugnan... Bakın, Mösyö Martinciğim, sayfa bomboş. Tek bir kul bile yok... Ha hindide kılçık, ha cennette Cucugnanlı...

- Ne dediniz? Cucugnan'dan kimse yok mu? Kimsecikler mi? Olamaz, olamaz bu! Kuzum, iyi balon...

- Kimsecikler yok, kutsal adam. Şaka ettiğimi sanıyorsanız, bir de kendiniz bakın. ¹

Ben zavallı, ağlayıp çırpımdım, ellerimi kavuşturarak, acıyın diye çığlıklar attım. O zaman Saint Pierre:

- Bakın Mösyö Martin, dedi, ne diye tatlı canınızı böyle üzüntüye sokuyorsunuz? Ya Tanrı saklasın yüreğinize inerse... Bunda sizin ne suçunuz var? Emin olun, sizin Cucugnanlılar, belki de Araf ta, karantinada olsalar gerek!...

- Ah, yardım edin, ulu Saint Pierre! İzin verin de, hiç olmazsa gidip kendilerini göreyim, avutayım.

- Başüstüne dostum... Alın şu sandalları ayağımıza geçirin. Çünkü yollar pek öyle düzgün değildir... Oldu mu? Tamam... Şimdi, artık dosdoğru yürüyün. Ta sondaki dönemeci görüyorsunuz, değil mi? Orada, üzeri siyah haçlarla süslü, gümüş bir kapı vardır... Orada işte, sağ kolda... Kapıyı çalarsınız, açarlar... Haydi güle güle... Sağlıcakla gidin.

* * *

Yürüdüm, yürüdüm, epey taban teptim. Ne yollar, Tamım! Aklıma geldikçe hâlâ tüylerim diken diken oluyor. Dikenlerle, ışıl ışıl yanan korlarla, ıslık çalan yılanlarla dolu bir patikadan geçerek gümüş kapıya vardım:

-Tak! Tak!...

Üzünçlü ve boğuk bir ses:

- Kim o? diye seslendi.

- Cucugnan papazı.

- Neresi? Neresi?...

- Cucugnan.

- Ya! Girin, bakalım.

Girdim. İçerde gece gibi karanlık kanatları, gün gibi parıltılı giysisi, kemerine asılı elmas anahtarıyla büyük ve güzel bir melek oturmuş. Saint Pierre'inkinden daha kocaman bir deftere cızır cızır bir şeyler yazmaktaydı.

Melek:

- E, peki, ne istiyorsunuz, bakalım?

- Tamı'mn güzel meleği; istediğim şey, merakımı bağışlayın, burada Cucugnan'dan kimler var, bunu öğrenmek...

- Nereden dediniz?

- Cucugnan'dan... Yani Cucugnan halkından... Papazları benim de...

- Ya! Demek siz Rahip Martinsiniz,; öyle mi?

- Evet, bendenizim efendim!

- Cucugnan dedinizdi, değil mi?

Melek, büyük defterini açtı ve parmaklarını tükrükleyerek sayfaları çevirmeye başladı. Soma, derin derin içini çekerek:

- Cucugnan, dedi... Araf ta Cucugnan'dan kimsecikler yok, Mösyö Martin.

- Ey Hazreti İsa! Ey Hazreti Meryem! Ey Hazreti Yusuf! Araf ta da Cucugnan'dan kimsecikler yok ha! Ey, Ulu Tamım, neredeler bunlar öyleyse?...

- Nerede olacaklar, a kutsal adam! Elbette cennette...

- Şimdi cennetten geliyorum.

- Cennetten mi geliyorsunuz? E, peki?..

- E, pekisi bu! Orada da yoklar. Ah, meleklerin meleği!...

- Ne yaparsınız, papaz efendi! Cennette de, Araf ta da yoksalar, bunun lamı cimi yok, demek...

- Ey kutsal haç! Ey Hazreti İsa, ey Hazreti Davud'un oğlu! Eyvanlar olsun, eyvahlar olsun! Hiç olacak şey mi? Sakın ulu Saint Pierre'in bir yalam olmasın bu? Ama horozun öttüğünü de işitmedimdi... Vah, vah, vah... Vah bizlere! Cucugnan'dan kimse olmazsa, ben cennete ne yüze giderim?

Melek:

- Beni dinleyin Mösyö Martinciğim, ne pahasına olursa olsun her şeyi gözünüzle görmeden içiniz rahat etmeyeceğine göre, şu keçi yolunu tutun, koşmasını biliyorsanız, koşun!... Solda büyük bir kapı göreceksiniz. Oradan istediğinizi öğrenebilirsiniz. Haydi yolunuz açık olsun!.. dedi ve kapıyı kapayıverdi.

* * *

Yol, kıpkırmızı kor döşeli, uzun bir patikaydı. Sarhoş gibi sendeliyordum. Her adımda, vücudumun her kılından bir damla ter sızıyordu. Susuzluktan soluğum tıkanmıştı... Ama, Tamı için, iyi yürekli Saint Pierre'in verdiği sandallar sayesinde ayaklarım yanmıyordu.

Sağa sola yalpa vura vura epey yürüdükten soma, so-lumda bir kapı ortaya çıktı. Kapı, ama ana kapı; Pek bü-yük bir ana kapı, kocaman bir fırın ağız gibi açık duruyor. Ah çocuklarım, ne görünüm! Orada ne adımı soran oldu, ne de deftere bakan. Oraya tıpkı sizin pazarları meyhaneye girişiniz gibi, sürü sürü, kapı dolusu giriliyordu.

Hem zml zırlı terliyor, hem de donuyor, titriyordum. Saçlarım diken diken olmuştu. Üstelik, tıpkı nalbant Eloy'nın nallamak için kocamış eşeğin tırnağım yaktığında bütün bizim Cucugnan'ı dolduran kokuya benzer bir şey, bir yanık, bir kızartma kokusu duyuyordum. Bu pis, bu kızgın havada boğulur gibi oluyordum. Ürkünç çığlıklar, iniltiler, ulumalar, sövgüler işitiyordum.

Boynuzlu bir ifrit, beni yabasıyla dürterek:

- Hey, babalık! dedi, giriyor musun, yoksa girmiyor musun? anlayalım.

- Ben mi? Hayır, hayır, girmiyorum. Ben Tann'nm sadık bir kuluyum.

- Tann'nm sadık kulusun ha! Hay kerata, hay! Öyleyse, burada işin ne?...

- Ben mi?... Şey... Ah, aklıma getirmeyin, düşündükçe dizlerimin bağı çözülüyor... Size haddim olmayarak., burada... dünya işi bu.. Cucugnan'dan kimse var mı yok mu. sormaya geldim.

- Hay Tann'nm öfkesi! Sanki bütün Cucugnan'ın burada olduğunu biliyormuş gibi işi aptallığa vuruyorsun

ha!.. Gel de bak, karga herif, senin o canım Cucugnanlıları
rını burada ne duruma getiriyoruz...

* * *

Kimi görsem beğenirsiniz? Korkunç bir alev kasırgası içinde, o uzun Coq-Galine'i. Hani şu sık sık kafayı çekip zavallı karısı Glairon'u bir güzel ıslatan Coq-Galine'i! Aslında herifi hepiniz bilirsiniz.

Catarinet'yi gördüm. Hani şu yalnız basma ambarda yatan, kalkık burunlu^osiaar Anımsamılzdeğll mi, ke-ratalar? Geçelim, çok bile söyledik.

Pascal Doigt-Poix'yi gördüm. Hani şu, Mösyö Julien'in zeytinlerinden kendisine yağ çıkaran herifi!

Tarlalardan buğday tanesi toplayarak geçinen Babet'yi gördüm. Hani şu, işim çabuk bitsin diye, başkalarının harmanından demet demet başak aşırın karıyı!

Grapası Usta'yı gördüm. Hani şu, çekçek arabasının tekerleğini pek güzel yağlayan adamı!

Soma Dauphine, hani şu, su kuyusunun suyunu ateş pahasına satan herifi!

Soma Tortillard hani, sokakta bana Taslayınca, külahı başmda, piposu ağzında, sanki köpek görmüş gibi hiç tınmadan yoluna giden o kendini beğenmiş keratayı!

Sonra Zette ile birlikte Coulau'yu, Jacques'i, Pierre'i, Toni'yi...

Kilisedekiler, kimi anasını, kimi babasını, kimi büyü-kannesini, kimi kız kardeşim cehenneme tıklılmış görmekten heyecan içinde, korkudan renkleri uçmuş, inleyip duruyordu.

Rahip Martincik yeniden söze başladı:

- Siz de görüyorsunuz ki, kardeşlerim, siz de pek iyi görüyorsunuz ki.bu iş böyle yürümez. Benim görevim, kullan hak yoluna sokmaktır. Sizleri, balıklama yuvarlanmakta olduğunuz uçurumdan kurtarmak istiyorum. Yandan tezi yok, paçaları sıvayacağım. Yapılacak bir sürü iş var ama, bakın, ben hepsinin hakkından nasıl geleceğim, bir seyredin. Her şeyin yolunda gitmesi için düzen gerekir. Biz de, Jonquieres'teki, danslarda olduğu gibi, kol kol gideceğiz.

Yann pazartesi, kadın erkek tüm yaşlıların günahını çıkaracağım ki. işten bile değil. Salı, sıra çocukların... Bu da çabucak biter.

Çarşamba, delikanlılarla genç kızların sırası... Ha, bak bu, biraz uzun sürer. Perşembe, erkeklerin... Elbette kısa keseriz.

Cuma, kadınların... Onlara "Masal okumaya başlamayın!" diyeceğim.

Cumartesi, sıra değirmencinindir. Bence, tek başına ona bir gün ayırmak, hiç de çok değil!..

Pazara işimizi bitirirsek, ne mutlu bize!

Biliyorsunuz ya çocuklarım, demir tavmdayken dövülür! Yemeği, kokutmadan yemeli! Ortada bir sürü kirli çamaşır var, yıkamalı, hem de adamakıllı yıkamalı.

Size Tanrı'dan acıma dilerim. Âmin!

* * *

Ne söylendiyse, yapıldı. Çamaşır yıkandı.

O ünlü pazar gününden beri, günahînandan kurtulan Cucugnan'm erdemleri, ta on fersahlık uzaklıktan mis gibi kokuyor.

Rahip Martine gelince, o da pek mutlu, pek keyifli.

Geçen gece düşünde kendisini, arkasında topluluğu, mumlar yanmış, bulut gibi çevreyi kaplayan ödağacı kokaları içinde, ilahici çocuklar *Te Deum* okuya okuya, cennetin ışıklı yolunda görmüş.

İşte Cucugnan papazının öyküsü. Bunu size Roumanîle zevzeğinin bana tenbih ettiği gibi anlattım. O da zaten bunu bir başka geveze ahbabından dinlemiş!

YAŞLILAR

- Azan Baba, mektup mu var?

- Evet efendim, hem de Paris'ten!

Mektubun Paris'ten gelmesi, bizim Azan Babacığm koltaklanm kabartmıştı... Oysa ben., içime öyle doğuyordu ki, Jean-Jacques Sokağı'ndan kalkıp gelen bu Parisli konuğun böyle ansızın, sabah sabah masamda karar kılması, bütün günümüzü zehir edecekti. Nitekim aldanmamışım, işte bakın:

"Senden bir dileğim var, dostum. Bir gün için şu değirmenini kapa da, hemen Eyguières'e gidiver... Ey guières, sizin değirmenden topu topu üç dört fersah ötede, büyücek bir köydür, senin için bir gezinti olur. Oraya varınca, Yetim Kızlar Manastırı'nı sorarsın. Manastır'dan sonra gelen ilk ev kurşuni pancurlu, alçacık bir evdir; arkasında da küçük bir bahçesi vardır. Kapıyı çalmadan içeri gir. Aslında kapı her zaman açıktır. Giren girmez de var gücünle, şöyle bir seslen: "Merhaba yahu/Ben Maurice'in arkadaşıyım!" İşte o zaman-karşında, büyük koltuklarının İçine gömülmüş iki yaşlının, hem de adamakıllı yaşlı iki pinponun, sana kollarını açtıklarını göreceksin. Onları benim yerime, kendi anan babanmış gibi bütün sevginle kucaklat Sonra dereden tepeden konuşursunuz; sana incir çe-

kirdeği doldurmayan bir sürü şey anlatırlar. Gülmeden dinlersin. Sakın güleyim deme, e. mi? Onlar benim büyü-kannemle büyükbabamdır. Bütün yaşamları benim. On yıldan beri de beni görmediler. On yıl bu, dile kolay! Ama ne yaparsın, ben Paris 'ten çıkamıyorum; onlar da pek yaşlı... Öyle yaşlı ki, beni görmeye kalkışacak olurlarsq, yarı yol-da kain'erirler, i. Bereket versin, sen oradasın, benim sevgili değirmencim! Zavallılar, seni kucaklamakla, biraz da beni kucaklamış olacaklar... Ben kendilerine birkaç kez ikimizden ve aramızdaki dostluktan..."

Hay Tanrı hak ettiğini versin bu dostluğun! O sabah da hava olağanüstü güzeldi; güzeldi ama, yollara düşmenin hiç de sırası değildi. Öyle mistral, öyle güneş vardı ki, tam bir Provence havası, kısacası. Şu yezit mektup gelmeden önce, iki kaya arasında kendime bir köşe peylemiştim bile. Bütün günümü, tıpkı bir kertenkele gibi, ışığı içmekle, çamların fısıltısını dinlemekle geçirmeyi aklıma koymuştum. Ama ne yaparsın? Söylene söylene değirmeni kapadım, anahtan kedi deliğinin altına koydum, sopamla pipomu yakaladığım gibi, haydi yola...

Saat iki sularında Eyguieres'e vardım. Köy bomboştu, herkes tarladaydı. Yolun iki yanında, tozdan apak kesilmiş karaağaçlarda ağustos böcekleri, Grau'nun göbeğindeymişlergibi ötüşüp duruyorlardı. Gerçi belediye alanında güneşlenen bir eşekle kilisenin çeşmesinde küme küme güvercinler vardı ama, bana Yetim Kızlar Manastın'nı gösterecek bir tek insana raslamadım. Allaktan, birdenbire kapısının önünde yün eğiren buruşuk bir acuze ortaya çıkiverdi. Kendisine nereyi aradığımı söyledim. Belki de büyücülükte yaman bir acuze olacak ki, örekmesini kaldırırcı kaldırmaz, Yetim Kızlar Manastın, ne sihirdir ne keramet,

karşıma çıkıverdi... Burası, gotik biçimindeki büyük kapısının üstünde kırmızı taştan köhne haçı ve haçın çevresinde birkaç Latince sözcükle böbürlenen kapanık ve kapkara bir yapıydı. Bu yapımm yambaşmda daha küçük bir ev gördüm. Kurşuni pancurlu, bahçesi de arkasmda...

Hemen tanıdım ve kapıyı çalmadan içeri daldım. Bu serin ve sessiz uzun geçeneği, pembeye boyanmış duvarı, dipte açık renk bir perdenin ardında titreyen küçücük bahçeyi, kaplamalar üstündeki çiçek resimleriyle madalyon biçiminde solmuş betimleri, ömrüm oldukça unutamam artık. Bana Sedaine zamanındaki bir *bailli* evine giriyormuşum gibi geldi...

Geçeneğin sonunda, solda, aralık bir kapıdan büyük bir duvar saatinin tik takıyla bir çocuk sesi duyuluyordu. Belki de bu, bu bir okul çocuğuydu, heceleye heceleye bir şeyler okuyordu:

"O... za... man... Saint... I... ré... née... hay... kır... dı... Ben... Tan... n... mn... km... ba... m... yun... Bu... hay... van... la... nn... diş... le... riy... le... par... ça... lan... ma... lı... yım..." Yavaşça kapıya yaklaştım ve içeri baktım.

Küçük bir odanın sessizliği ve alacakaranlığı içinde, yanakları pembe pembe, parmaklarının ucuna kadar kırışık içinde bir yaşlı adamcık, koltuğuna gömülmüş, elleri dizlerinde uyuyordu. Dizinin dibinde, mavüer giymiş (kocaman bir pelerin ve küçücük bir yemeni; anasız babasız kızların kılığı) küçük bir kız çocuğu, kendisinden daha büyük bir kitaptan *Saint Irenéem* Syaşamını okuyordu. Bu tansık öyküsü, bütün evde etkisini göstermişti. Yaşlı adam koltuğunda, sinekler tavanda, kanaryalar pencerenin üstündeki kafeslerinde uykuya dalmışlardı. Kocaman duvar saati horlayıp duruyordu. Bütün odada uyanık olarak yalnız-

ca, kapalı pancuriarm arasından yere dikine düşen ve düşerken de kıvrır kıvrır kıvılcımlarla, minicik valslerle kaynaşan beyaz ve geniş bir ışık parçası vardı. Bu genel gevşeklik içinde çocuk, ciddi ciddi okumasını sürdürüyordu: "He...men... i... ki... as... lan... o... na... sal... dm., dı... ve... o... nu... par... ça... la... yıp... ye... di..." İşte ben de, tam o sırada girdim. Saint Irene'e'nin aslanları gerçekten odaya saldırmış olsalardı, ortalığı benden çok telaşa veremezlerdi. Bu, sanki bir baskın oldu! Kızcağız bir çığlık kopardı, kocaman kitap yere yuvarlandı, kanaryalarla sinekler uyanırlar, duvar saati çaldı. Yaşlı adam şaşkın şaşkın yerinden sıçradı; ben de biraz afallayarak eşikte durakladım ve şöyle bağırdım:

- Bonjour ahbaplar! Ben Maurice'in arkadaşıyım.

Ah, işte o zaman yaşlı adamı görmeliydiniz; kollarını açarak nasıl bana koştüğünü, beni nasıl kucakladığını, ellerimi nasıl sıktığını ve şaşkın şaşkın, odada "Tanrım! Tanrım!" diye nasıl çırpındığını görmeliydiniz. Yüzünün bütün buruşuklukları gülüyordu. Kıpırmızı kesilmişti.

-Ah mösyö! Ah mösyö! diye kekeliyordu. Soma, bir yerlere giderek birine seslendi:

- Mamette!

Bir kapı açıldı, sanki geçenekte fareler gezindi ve Mamette çıkageldi. Fiyonglu hotozuyla, soluk deve tüyü entarisiyle, beni eski görgüye göre ağırlamak için eline aldığı işlemeli mendiliyle, bu miniminnacık yaşlı kadın gibi güzelini hiç görmemişim. En hoş yanı, birbirlerine benzemeleriydi. Yaşlı adamın sırtına bir entari, başına da sarı fiyonglu bir hotoz geçirdiniz mi, ona da "Mamette" diye bilirdiniz. Yalnızca asıl Mamette yaşamı boyunca çok üzüntü çekmiş olmalıydı ve yüzü kocasmdan çok daha bu-

ruşuktu. Kocası gibi onun da yanında bir anasız babasız kız vardı. Bu mavi pelerinli küçük peri, hiç yanından ayrılmıyordu. Bu iki kişinin böyle minimini yetimlerce korunduğunu görmek gibi dokunaklı ne olabilir?

Mamette içeriye girer girmez, yerlere eğilmeye kalkıştı, ama adam:

- Mösyö, Maurice'in arkadaşı... deyince, eğilme yanda kaldı. O anda, titremeye, ağlamaya, mendilini düşürmeye, kızarmaya, ötekinden daha kıpkırmızı kesilmeye başladı. Ah bu yaşlılar! Bir damlacık kanlan vardır; o da, biraz heyecanlandılar mı, hemen yüzlerine çıkar. Kadıncağız, yanındaki küçüğe:

- Çabuk bir iskemle! dedi.

Kocası da kendi küçüğüne:

- Çabuk pancurlan aç! diye bağırdı.

Ve her ikisi de birer elimden yakalayarak, beni daha iyi görmek için, pancurlarını ardına kadar açtıkları pencerenin yanına, tin tin götürdüler. Koltuklar geldi. Ben de, ikisi arasına, açılır kapanır bir iskemleye oturdum. Maviler giymiş küçükler de arkamızdaydı. Sorgulama başladı:

- Nasıldın? iyi midir? Ne yapıyor? Niçin gelmiyor? Rahat mı? -

Şundan bundan, saatlerce konuştuk durduk. Ben de, elimden geldiğince bütün sorularına yantı vermeye çalışıyorum, arkadaşım konusunda bildiklerimi anlatıyorum; bilmediklerimi de hiç sıkılmadan uyduruyordum. Özellikle, pencerelerinin iyi kapanıp kapanmadığına, odasındaki duvar kâğıdının ne renkte olduğuna hiç dikkat etmemiş olduğumu açıkça söylemekten çekmiyordum:

- Odasının duvar kâğıdı mı? Ha! Mavi, madam, gök mavisi; gırlantı da var.

Kadıncağz kendinden geçerek:

-Sahi mi? diye mırıldanıyor ve kocasına dönerek:

-Ne iyi çocuktur! diyordu. Öteki de, hayran hayran:

Doğrusu melek gibi çocuktur, diye karısını onaylıyordu.

Ben söyledikçe, onlarda birbirlerine baş sallamalar, anlamlı anlamlı gülümsemeler, göz kırpmalar, işaretleşmeler gırla gidiyordu. Ya da yaşlı adam yanıma yaklaşarak:

- Biraz daha yüksek sesle söyleyin, kulağı ağn işitir! diyor; kansıysa:

- Kuzum, biraz sesinizi yükseltin, pek iyi duymaz, ricasında bulunuyordu.

Ben de sesimi yükseltince, her ikisi birden, gülümseyerek bana teşekkür ediyorlardı. Gözlerimin içinde sevgili Mauricelerini arar gibi bana yaklaştıkça, solgun gülümseyişlerinde, ben de bu belirsiz, buğulu, sanki belirsiz düşlemi görür gibi oluyor ve arkadaşımın sanki uzaktan, çok uzaktan, sisler içinden bana gülümsediğini sanıyordum.

***

Yaşlı adam, birdenbire koltuğundan şöyle bir davranıdı:

- Yahu, hiç düşünmedik Mamette, dedi, belki karnı açtır!

Mamette, telaş içinde, ellerini havaya kaldırarak:

- Karnı mı aç? Aman Tanrım!

Ben hâlâ Maurice'ten söz ediliyor sanmıştım ve az kalsın, bu melek gibi çocuğun her gün tam saat on ikide sofraya oturduğunu söyleyecektim. Ama Maurice'den değil, benden söz ediliyormuş. Doğrusu, karnımın aç olduğunu söylediğim zaman ortalıktaki telaşı görmeliydiniz!

- Haydi kızlar, sofrayı kurun! Ortadaki masaya yaban-

lık örtüyü^ayın, çiçekli tabakları koyun. A öyle kıkır kıkır gülmeyelim, çabuk olalım...

Çocuklar samim çabuk oluyorlardı. Nitekim topu topu üç tabak kırmakla sofrayı kuruverdiler.

Mamette beni sofraya götürürken:

- Kısmetinize güzel yemekler var, diyordu, yalnız, tek başınıza kalacaksınız. Kusurumuza bakmayın, biz bugün erken yedik.

Ah bu yaşlı insanlar! Günün hangi saatinde sorsanız, hep "Biz erken yedik!" derler. Mamette'in nefis yemekleri iki parmak sütle biraz hurma ve bir de pastadan oluşuyordu; yani hem kendisine, hem de kanaryalanna en aşağı sekiz gün yetecek bir yemek! Ben de tattım, tek başıma, bütün bu yiyeceklerin hakkından geldim. Çevremdekilerin nasıl bir tuhaf olduklarını görmeliydiniz! Küçük mavililer, birbirlerini dürterek fiskosa başladılar. Karşıdaki kafeslerinde kanaryaların "Adama bakın! Bütün pastayı yedi!" der gibi bir halleri vardı. Sahi, hemen hemen hiç ayırımına varmadan, içinde eski şeylerin kokusu dalgalanan bu aydınlık ve dingin odada çevremi seyrede ede, bütün pastayı yiyivermişim. Özellikle iki küçük karyoladan gözlerimi ayıramaz olmuşum. Sanki bir çift beşiğe benzeyen bu karyoları, sabah şafak sökerken henüz saçaklı büyük perdelerinin içinde yitmiş halleriyle gözümde canlandırıyordum. Saat üçü çalıyor. Bu, bütün yaşlı insanla-
nn uyandı-ğı saattir.

- Mamette, uyuyor musun?
- Hayır, yavrum.
- Nasıl, Maurice iyi çocuktur, değil mi?
- Elbette, iyi çocuktur!

Yalnızca, yanyana kurulmuş bu iki küçük yaşlı insan

karyolasını görmekle, böylece sürüp giden bütün bir söyleşiyi duyar gibi oluyordum...

Tam bu şuada, odanın öbür ucunda, dolabın önünde korkunç bir facia oluyordu. Sorun, ta yukarda, en üst rafta on yıldan beri Maurice'i bekleyen bir kiraz likörü kavanozunu *indirip* onuruma açmaktı. Mamette'in bütün yalvarışlarına kulak asmayan yaşlı adam, kavanozu *ille ken-*
viadirmek istiyor^kansmın korkudan nerdeyse ödü patlarken, bir iskemlenin üstüne çıkmış, en yukardaki rafa yetişmeye çabalıyordu. Durumu düşünün: Yaşlı adam türeye titreye rafa uzanıyor, küçük mavililer iskemlesine yapışmış, arkada Mamette, yürek çapıntılan içinde soluk soluğa ellerini uzatmış, soma kaba bezden kocaman çamaşın istiflerinden sızan hafif bir bergamut kokusu... Ne hoş görünüm!

Sonunda, birçok çabalamadan soma, dolaptan o likör kavanozu ve kavanozla birlikte Maurice'in çocukluğundan kalma, yamrı yumru olmuş gümüş bir kupa da çekilip indirilebildi. Kupayı ağzına dek kirazla doldurup bana sundular. Maurice, kirazı pek severmiş! Yaşlı adam kupayı doldururken, ağzının tadını bilen bir meraklı edasıyla:

- Kısmet sizinmiş, diyordu, afiyetle yiyin! Bunları kırım hazırladı. Sanırım beğeneceksiniz.

Yazık! Karısı yapmıştı, ama şeker koymayı unutmuştu. Ne çare, insan yaşlanınca dalgın oluyor. Mametteciğimin kirazları berbattı ama, ben, hiç renk vermeden, hepsini yedim.

* * *

Yemek faslından soma, ev sahiplerinden izin alıp gitmeye davrandım. "İyi çocuğun" sözü edilsin diye, beni bir türlü bırakmak istemiyorlardı. Ama, artık güneş de batmak

üzereydi; değirmen de epey uzak. Bir an önce yola çıkmak gerekiyordu.

Yaşlı adam, benimle birlikte kalktı:

- Mamette, dedi, ceketimi getir de mösyöyü geçireyim!

Hiç kuşkusuz, Mamette beni alana dek götürecek zaman olmadığını, ortalığın iyice serinlediğini içinden geçiriyordu, ama hiç belli etmedi. Yalnızca, kocasına ö güzel, sedef düğmeli, kahverengi ceketini giydirirken:

- Geç kalma, e mi? dediğini duydum.

O da çapkın bir edayla:

- Bilmem, dedi, belli olmaz, belki...

Bunun üzerine gülüşerek bakiştılar. Onların güldüğünü gören küçük mavililer de güldü; hatta kanaryalar bile köşelerinde kendilerine göre kahkahayı bastılar. Söz aramızda ama, likör kokusu hepsinin biraz başını döndürmüştü sanırım.

Büyükbabayla birlikte evden çıktığımızda ortalık karanyordu. Küçük mavililerden biri, dönüşte ona yoldaşlık etmek için uzaktan bizi izliyordu; ama kendisinin bundan haberi yoktu; koluma girmiş, delikanlı gibi yürümekten öyle böbürleniyordu ki, Mamette, neşeyle kapının eşliğinden bu durumu seyrediyor ve bize bakarak, "Maşallah, bizim efendi ne de güzel yürüyor!" der gibi başını sallayıp duruyordu.

DÜZYAZI BİÇİMİNDE BALADLAR

Bu sabah kapıyı açınca gördüm ki, bizim değirmenin çevresi, halı gibi çepeçevre kırağı tutmuş. Otlar, cam gibi panlıyor ve çitiriyor, bütün tepe tir tir titriyordu... Benim sevgili Provence'm, günü birliğine, kuzey ülkelerine dönmüştü. İşte size, salkımsaçak buz tutmuş çam ağaçlarıyla billur demetler halinde açılmış lavanta kümeleri arasından, biraz Cermen fantezisine kaçan iki balad yazdım. Nasıl kaçmasın? Bir yandan lorağınm beyaz kıvılcımlanyla gözlerim kamaşıyor, bir yandan da Heinrich Heine'nin ülkesinden gelen leylek sürüleri geniş üçgenler halinde, "Soğuk!... Soğuk!..." diye haykırarak Camargue'a doğru süzülüyordu.

I . . . VELİAHTIN ÖLÜMÜ

Küçük veliaht hasta, küçük veliaht ölecek... Krallığın bütün kiliselerinde, gece gündüz kutsal ekmek ve şarap dağıtılıyor ve çocuğun iyi olması için koca koca mumlar yanıyor. Köhne baaşkentin sokakları üzüntü verici ve ıssızdı; çanlar çalınmaz olmuştu, arabalar yavaş yavaş, sessizce geçiyordu... Saraym çevresinde kent halkından me-

raklılar, parmaklıklar arasından, avlularda birbirleriyle hararetti hararedi konuşan önleri sırmalı İsviçreli korumaları seyrediyorlardı.

Bütün şato, heyecan içindeydi. Mabeyinciler, teşrifatçılar, mermer merdivenlerden koşa koşa, bir inip bir çıkıyorlardı... Dehlizler, bir kümeden öbür kümeye giderek usulca haber soran ipek giysili pajlarla (*), nedimlerle doluydu... Geniş sahanlıklarda üzünçlü nedimeler, işlemeli güzel mendillerle gözyaşlarını sile sile, birbirlerine dizbüküyorlardı.

Limonlukta bir alay cüppeli hekim toplanmıştı. Camlardan bunların uzun siyah yenlerini hoplata hoplata, büküm büküm perukalarını bilgiç edalarla salladıkları görüyordu... Küçük veliahtm eğitmeniyle seyisbaşısı, kapının önünde dolaşarak, hekimlerin kararını bekliyorlardı. Aşçı yamakları, onları selamlamadan gelip gidiyorlardı. Seyisbaşı, boyuna sövüp duruyor, eğitmense, Horace'tan ezbere şiirler söylüyordu... Bu sırada, ta ötede, ahırların bulunduğu yerden acı bir kişneme duyuldu. Bu, küçük veliahtın doru küheylanıydı. Seyislerin unutuverdiği zavallı at, boş yemliğinin karşısında acı acı kişneyip duruyordu.

Ya kral? Haşmetlu kral hazretleri neredeydi acaba?.. Kral şatonun bir ucunda, tek basma bir odaya kapanmıştı... Yüce kişiler ağladıklarını kimseye göstermek istemezler. .. Kraliçeye gelince, o başka... Küçük veliahtm başucuna olurmuş, güzel yüzü gözyaşları içinde, herkesin karşısında, herhangi bir ana gibi, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

(*) Eskiden Fransa hükümdarlarının yanında hem askerlik öğrenen, hem de kimi hizmetler gören soylu delikanlı.

Küçük veliaht, dantelalı yatağında, başını dayadığı yastıklardan daha beyaz kesilmiş, gözleri kapalı yatıyordu. Herkes uyuyor samyordu ama ne gezer; küçük veliaht uyumuyordu... Annesine döndü ve ağladığını görünce:

- Şevketmeap, dedi, niçin ağlıyorsunuz?.. Acaba sahiden öleceğim mi sanıyorsunuz?

Kraliçe yamıt vermek istedi, ama hıçkırıkları buna engel oldu.

- Böyle ağlamayın şevketmeap; benim veliaht olduğumu unutuyorsunuz. Hiç veliahtlar böyle oluverirler mi?

Kraliçenin hıçkırıkları bir kat daha artıyor ve küçük veliaht korkmaya başlıyor.

- Hey! diye haykırıyor, ben ecelin gelip beni almasını istemiyorum. Göreceksiniz onu buraya sokmayacağım... Hemen güçlü kuvvetli kırk mızraklı gelsin de, yatağımın çevresinde nöbet beklesin! Pencerelerimizin altına yüz top dizilsin; gece gündüz, fitili yakıp ateşe hazn dursunlar. Artık ecel bize yaklaşmaya cesaret ederse, vay onun haline!..

Kraliçe, veliaht hazretlerini gücendirmemek için, bir işaret yaptı. Hemen avluda kocaman topların, yeri sarsa sarsa harekete geldiği duyuldu ve elde mızrak, kırk tane babayiğit asker gelip yatağın çevresine dizildi. Bunlar, bıyıklarına kır düşmüş, görmüş geçirmiş askerlerdi. Küçük veliaht, kendilerini görür görmez el çırttı. İçlerinden birini tamdı ve:

- Lorraine, Lorraine! diye seslendi.

Asker, yatağa bir adım yaklaştı.

- Seni pek severim, Lorraineciğim... Şu kocaman kılıcım biraz göster bana... Ecel gelirse, öldürürsün onu, olmaz mı?

Lorraine yanıt verdi:

- Hayhay, şevketlim!

Ve iki iri gözyaşı, yağız yanaklarına süzüldü.

O sırada sarayın papazı küçük veliahta yaklaştı ve mini mini bir çarmıha gerilmiş Hazreti İsa yontusunu göstererek, kendisiyle alçak sesle uzun uzun konupı. Küçük veliaht şaşkınlık içinde papazı dinledi, sonra birdenbire:

- Söylediklerinizi çok iyi anlıyorum rahip efendi, dedi, ama küçük dostumuz Beppo, kendisine çok çok para versek, bizim yerimize ölemez mi?

Rahip, yine alçak sesle bir şeyler söyledi ve küçük veliaht, biraz daha şaşkınlığa düştü.

Rahip sözünü bitirince, küçük veliaht derin derin içini çekerek:

- Kısacası, dedi, bütün bu anlattıklarınız pek üzücü şeyler, rahip efendi. Ama bereket versin ki orada yıldızların cennetinde, yine veliaht olacağım. Tanrı, benim amcaoğlumdur, elbette bana, soyluluğuma göre davranır.

Soma annesine döndü ve:

- En güzel giysilerimi, beyaz herminden mantomla kadife iskarpinlerimi getirsinler! dedi. Bari meleklere güzel görüneyim, cennete veliaht giysisiyle gireyim!

Rahip, üçüncü kez olarak küçük veliahta eğildi ve yavaş sesle ona uzun uzun bir şeyler söyledi. Daha sözünü bitirmemişti ki, veliaht birdenbire öfkeyle bağırdı:

- Demek veliaht olmak, boş şeymiş, öyle mi?

Küçük veliaht onu artık dinlemek istemeyerek, duvara döndü ve acı acı ağladı.

KIRA ÇIKAN İLÇE KAYMAKAMI

Kaymakam, yola düzüldü., Önde arabacı, arkada sevis, kaymakamlığın faytonuna kurulmuş, Combe-aux-Feres'deki panayıra gidiyor. Kaymakam Beyefendi, bu sırada dışı günün yüzü suyu hürmetine, işlemeli cici frakım, silindir şapkasını, sırma zırlı daracık pantolonunu giymiş, sedefkabzalı tören kılıcını takmış, dizleri üzerine yerleştirdiği nakışlı sahtiyandan kocaman bir çantaya üzgün gözlerle bakıyor.

Kaymakam Beyefendi, nakışlı sahtiyandan çantasına üzgün gözlerle bakıyor, az sonra Cömbeaux-Fees halkına söylemesi gereken o söylevi düşünüyor:

- Sayın ahali...

Ama istediğin kadar kumral' favorilerini kıvrır kıvrır büksün ve yirmi kez:

- Saym ahali! desin dursun, söylevin arkası bir türlü gelmiyor.

Söylevin arkası bir türlü gelmek bilmiyor: Tanrım, fayton da ne sıcak!.. Combe-aux-Fees yolu güney güneşinin altında, alabildiğine toz duman içinde... Hava sanki tutuşmuşşa benziyor... Yolun kıyısında, toza bulanmış karaağaçlar içinden binlerce ağustosböceği durmadan birbirleriyle söyleşiyor... Birdenbire Kaymakam Beyefendi, ürperir gibi oldu. Karşıda bir yamacın eteğinde, sanki kendisine göz kırpan yemyeşil bir meşe korusu ortaya çıkmıştı:

- Bize buyurun Kaymakam Beyefendi! Söylevinizi bizim ağaçların altında daha iyi hazırlarsınız!..

Kaymakam Beyefendi, bu çağrı karşısında kendinden geçti. Faytonu durdurup yere atladı; adamlarına, şu

yemyeşil meşe korusuna gidip orada söylevini hazırlayacağıını söyledi ve kendisini beklemelerini tenbih etti.

Yemyeşil meşe korusunda kuşlar, menekşeler, çimenlere bürünmüş çağlayanlar vardı. Cici giysisiyle, nakışlı sahtiyan çantasıyla Kaymakam Beyefendiyi görür görmez, kuşla, ürkerek ötmeyi kestiler, çağlayanlar şınıldamaz oldu, menekşelerse çimenlerin arasına gizlendiler... Bütün bu miniminnacık dünya, o zamana dek hiç kaymakam görme-mişti. Yavaş sesle:

- Acaba bu sırmalı güzel soylu da kim ola? diye birbirlerine sordular.

Yapraklar arasından, yavaş sesle:

- Acep bu sırmalı soylu da kim ola? diye birbirlerine sordular... Bu sırada Kaymakam Beyefendi, korunun ses-sizliğine hayran, frakının kuyruklarını kaldırdı, silindir şapkasını çimenlerin üstüne koydu ve genç bir meşe ağacının altına, yosunların üzerine oturuverdi. Soma nakışlı sahtiyan çantasını dizlerine dayayarak açtı ve içinden büyük bir tabaka kaymak kâğıt çıkardı.

Çalığışu:

- Sanatçı belki de! dedi.

Şakrakkuşu:

- Bu olsa olsa bir prenstir, dedi!...

Bütün bir mevsim kaymakamlığın bahçesinde ötmüş olan yaşlı bir bülbül, söze karıştı:

- Ne sanatçı, ne de prens, canım! Ben tanırım onu; kaymakamdır.

Bütün koruda yine bir fısıltıdır gitti:

- Kaymakammış! Kaymakammış!

Kocaman sorguçlu bir tarlakuşu:

- Aman bakın, dedi, başı da pek dazlakmış, ayol!

Menekşeler birbirlerine:

- Acaba huysuz mudur? diye sordular.

- Acaba huysuz mudur? diye sordu, birbirine menekşeler.

Yaşlı bülbül:

- Hiç de değil, dedi.

Bu güvence üzerine, sanki aralarında yabancı yokmuş gibi, kuşlar yemden ötüşmeye, çağlayanlar akmaya, menekşeler mis gibi kokmaya başladı. Bütün bu güzel gürültü patırtının ortasında Kaymakam Beyefendi, pek ciddi, tarım kurulları perisine sığınarak, kalem elde, törenlik sesiyle söylevine başladı:

- Sayın ahali!

Kaymakam törenlik sesiyle:

- Saym ahali! dedi.

Bir kahkaha, sözünü kesti. Döndü, ama silindir şapkasının üzerine tünemiş, kendisine gülümseyerek bakan bir ağaçkakandan başka bir şey göremedi. Kaymakam omuz silkti ve söylevim sürdürmek istedi. İstediyse, ama ağaçkakan, yine rahat durmadı ve uzaktan:

- Adam sen de! diye seslendi.

Kaymakam, kıpkırmızı kesüerek:

- Nasıl adam sen de? dedi ve bu arsız hayvancığı eliyle kovarak, yeniden başladı:

- Sayın ahali!...

Kaymakam bir daha:

- Saym ahali!... diye sözüne başladı.

O zaman, küçücük menekşeler, saplanm üzerinde kendisine yetişmek ister gibi kalkarak, tatlı dille: ,

- Kaymakam Beyefendi, dediler, bizim nasıl mis gibi kokuğumuzu duyuyor musunuz?

Çağlayanlar yosunların altından, onun onuruna, tanrısal bir müziğe başladılar. Başının üstüdeki dallarda sürü sürü çalığı, ona en güzel şarkılarını söylediler. Kısacası, bütün kuru halkı, söylevini hazınlaması diye elbirliği ediyordu.

Özetle, bütün kuru halkı, söylevini hazırlamasını diye ellerinden geleni yaptılar! Kaymakam Beyefendi, güzel kokularla başı dönmüş, müzikle kendinden geçmiş, içine işleyen bu yepyeni büyüye karşı boşuna dayanmaya çalışıyordu. Dirseklerini çimenlere dayayarak, o cici frakının yakasını gevşetti ve yeniden iki üç kez:

- Sayın ahali!... Sayın ahali!... Sayın ahali!... diye sayıkladı.

Sonra "sayın ahali"ye öyle kantarlı bir sövgü savurdu ki, tanrı kurudan perisi, utancından yüzünü kapadı.

Aradan bir saat geçip de efendilerinin gelmediğini gören kaymakamlık görevlileri, merak içinde koruya dalınca korkunç bir görünüm karşısında, bir adım geriye sıçradılar... Kaymakam Beyefendi, serseri gibi yaka paça dağınık, yüzükoyun çimenlerin üstüne uzanmış, frakını çıkarıp bir yana atmış, ağzında menekşe çiğneye çiğneye şir yazıyordu.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	11
Yerleşme	13
Beaucaire Yolcu Arabası	17
Cornille Ustanın Gizi	22
Mösyö Seguin'in Keçisi	29
Yıldızlar.	37
Arlcsh kız	44
Papanm Katın	49
Sanguinaires Deniz Feneri	62
Sémillante'm Cançekişmesi	69
Gümrük Kölcuñan.	77
Cocugnan Papazı . . . . . ;	82
Yaşlılar.	90
Düzyazı Biçiminde Baladlar.	99
I. Veliatm Ölümü	99
II. Kıra Çıkan İlçe Kaymakamı	103